

Заморський Вістник

THE TRANS-OCEANIC HERALD

Число VI.

Торонто, Ont.

Червень, 1920.

Рік 1.

Зміст.

Від Видавців.
Фізика.
Українська мова.
Хата у воді.
Підвалини хліборобства.
Історія культури.
Психольогія.
Опис народів,
Колиска народів.
Камені, що падають з неба.
Зорі Греції.
Віджитки в людській натурі.
Всесвітня історія.
Матиматика.
Електричність.
Жертва мійського блиску.
Ради про здоровлє.
Політичний огляд.

Накладом і з друкарні "Робітничої Книгарської і Видавничої Спілки" ЦІНА 25 ц.
516 Queen St. W. Toronto, Ont.

ЧИТАЙТЕ КНИЖКИ!

БІЖУЧА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.

Ми живемо у великі часи історичних перевертів. Ми тепер свідки відродження України. Але минуть кілька років, політична хуртовина втихне в нашій рідній країні, і тоді нам схочеться переглянути історію цих славетних днів. Та треба буде чекати поки якийсь історик ту історію напише, та може дещо й перевертуть, а дещо не дасть того, що було.

Чиж не мати собі "Біжучої Історії України"? Сею історією є томові збірники журналу "Воля", що містять в собі поперх 500 сторінок

"Біжучої Історії України".

Наша Книгарня має лише 100 таких томів в красній оправі, і поручає їх любимцям історії лише по \$ 3.50 за том.

ЧИТАЙТЕ СТАРОКРЕВУ ЛІТЕРАТУРУ.

Шість років ми були відтяти від рідного краю; а через той час великі відміни зайшли там, відміни як політичні так і духові. Щоб розуміти, що тепер діється на Україні, треба переглянути, хоч здебільшого, ту старокраєву літературу (книжкову та газетну), в якій запечатана історія тих шістьох років.

Наша Українська Книгарня в Торонто власне отримала з Старого Краю ладунок книжок, газет, мап та почтівок, спис котрих ми понижче подаємо, а котрі власне дадуть нашим читачам зрозуміти старокраєву ситуацію в її історичнім розвитку.

КНИЖКИ:

Найновіші Твори В. Винниченка

"ВІДРОДЖЕНЕ НАЦІЇ"

Том I. 348 сторін друку.

„ II. 328 „ „

„ III. 555 „ „

Є се одинокий твір правдивої історії революції на Україні. Щоб знати докладно хід подій на Україні, довідаєтесь з книжки "Відроджене Нації".

Цін цих книжок тут не подаємо, а вишлемо кождому, хто зголосить ся по окремо друковану лісту старокраєвих книжок.

З творів В. Винниченка у нас можете ще дістати слідуєчі:

Том I.	Краса і Сила,	260	ст. друку
„ II.	Голота,	291	„ „
„ III.	Боротьба,	251	„ „
„ IV.	Кузь і Грицюнь,	216	„ „
„ V.	Історія Якимового будинку,	210	„ „
„ VI.	Рівновага,	274	„ „
„ VII.	По своїй	208	„ „
„ VIII.	Божки,	356	„ „
„ IX.	Босяк,	246	„ „
„ X.	Чесність з собою,	268	„ „
„ XI.	Хочу,	303	„ „

Син України, історична повість в трох частях, з багатьома ілюстраціями та мапою.

ІНШІ КНИЖКИ.

Раковський,	Зоологія.
„	Людина.
Поль Бер,	Наука Природи.
Андрущенко,	Математика.
Казки,	Гауфа.
„	Гріма I.
„	Вехетайна II.
Гете,	Фавст.
Шіндлер.	Фізика.

ГАЗЕТИ.

Воля Народа, з Черновець, Буковина.
Вперед, зі Львова.
Земля і Воля, зі Львова.
Нова Доба, з Відня.
Боротьба, з Відня.
Український Прапор, з Відня.

ПОЧТІВКИ.

1. Ой видно село широке село
2. На варті
3. Відхід добровольців
4. Світлина І Іванця
5. Пращаня
6. Мапа України
7. Барабанний огонь під Смиківцями
8. За Волю України і багато иньших.

МАПА УКРАЇНИ в укр. мові друкована в КИЄВІ 1919, величина 70.5 × 108.5 см.

Посилайте замовлення на сю адресу;

UKRAINSKA KNYHARNIA

516 Queen St. W.

TORONTO, ONT. CAN.

ВІД ВИДАВЦІВ.

З сим ч. 6 "Заморського Вістника" наш журнал переходить пів-рік свого існування. З сеї нагоди ми хочемо дещо сказати нашим передплатникам та читачам.

Ідеєю нашого видавництва було і є, щоб наш "Заморський Вістник" став для наших українських робітників та фермерів "школою в дома", добрим помічником тим, що не мали нагоди в молодих літах досягнути загальної освіти, а котрі беруть ся самі себе освітити тепер читанем відповідної літератури. Сповнити свій обов'язок, себто бути товаришем учителем-порадником для самоосвітників і намагаться наш "Заморський Вістник".

Але у сій його праці він примушений поборювати багато перешкод, щоб втриматись при існуванню і виконати усей свій програм, як заповіджено.

Першою головною перешкодою для розвитку "Заморського Вістника" є непривичане наших людей до научного часопису. Вони звикли до політично-громадянської публіцистики, а головно до читання "новинок" та "сварок", а не до систематичного зучення науки, що моглаб розширити їхній світогляд та побільшити і впорядкувати їхнє знанє. Та ми віримо, бо уже маємо на те докази, що наш нарід розпізнає смак і вагу літературного напрямку "Заморського Вістника" і оцінить нашу працю, даючи нам поміч зробити з сего маленького часопису великий поважний журнал.

Знов наш "Заморський Вістник" терпить технічно. Ціна на папір та образки іде майже що тижня вгору і ми покищо не в силі фінансово дати такий красний папір і так багато образків, як було думали спочатку. Але і сю перешкоду ми сподіємось побороти, наші робітники та фермери прийдуть до нас з негайною помочю, надсилаючи численно передплату на "Заморський Вістник".

Але все ж поступаємо! Та не вважаючи на повище згадані перешкоди, ми все ж можемо похвалитись певним поступом, котрий виявляється хоч уже й тим, що се ч. 6 ми потрафили "вбрати" у окладинку, а від Липня наш "Заморський Вістник" пічне виходити два рази на місяць, кожного 1-го та 15-го кожного місяця і у кольоровій окладинці. А з кінцем року, себто у Грудні, кожний наш передплатник дістане красну грубу палітурку, в яку зможе оправити цілий річник "Заморського Вістника".

Далі, ми намагаємось добрати дописачами

до "Заморського Вістника" найкращі літературні сили, як в Америці так і у Старім Краю.

Отже ми свій обов'язок повнимо після усіх наших сил, але ми маємо право сподіватись, що передплатники та читачі "Заморського Вістника" теж сповнять і свій обов'язок супроти нашого і вашого журналя.

Розвиток "Заморського Вістника" залежить цілковито від щирого попиртя від Вас, його Передплатники і Читачі! Сповніть свій обов'язок: хто з Вас ще не передплатив собі "Заморського Вістника", зробіть те тепер! А ті, що уже передплатили, зберіть для вашого "Заморського Вістника" кожен хоч по одному новому передплатнику! Бо коли вас збереть ся сила, так та сила зробить і "Заморський Вістник" силою.

Передплачуйте "Заморський Вістник" і своїм кривим та знайомим і у Старім Краю, найсвітло науки пробиває вікно у чорне хлопське жите на Україні, і зробить його ясним.

Попрацюймо спільно, щоб з кінцем року ми могли похвалитись в сто разів більшим поступом в нашій просвітній роботі, а щоб "Заморський Вістник" мав уже кільканайцять тисяч передплатників.

Ваші за поступ і просвіту
Видавці "Заморського Вістника".

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Починаючи від сего ч. 6 "Заморського Вістника", ми будемо містити Фізику, Математику, Хемію та Біольогію тільки раз на місяць; раз Фізику та Математику, а раз Хемію та Біольогію. Примушені ми се, покищо, робити з браку місця в нашім журналі.

Далі ми звертаємо увагу наших читачів на кілька нових творів, що починають друкуватись від сего ч. 6. А власне: "Хата у воді", оповідане з життя звірини в нетрах Америки; робимо се для запізнення наших читачів із звіринним світом, що буде наче вступом до "Зоольогії". "Всеукраїнська мова", пічне собою виклади українського мовознавства. "Опис народів" і "Політичний огляд". будуть іти в кожнім числі. Дальші виклади "Математики" робимо після Ів. Андрущенка, а "Фізики" — після Ф. Шіндлера; "Ради про здоровле" будуть від Др. Ів. Курівця, з його твору "Жите і здоровле людей".

Редакція "З. В."

Франц Шіндлер.

Відділ Фізики.

(Продовжене.)

ПРО ТЕПЛО.

Температура, передаване (уділене) тепла.

Коли ми наближимо руку до полум'я або виставимо її на сонце, то почуємо тепло. Як полум'я, так і соняшне проміння, таке чинить з шматком металю, з каменем або іншими тілами, що вони **нагріваються**.

Тіла можна нагрівати до різного ступня; от чому ми і маємо такі вирази: гарячий, теплий, літній, холодний, студений і т. и. **Ступінь нагрятости тіла зветься його температурою.**

«Студінь» («холод») не є якоюсь іншою від «тепла» силою природи; виразами «студінь» і «спека» ми висловлюємо тільки різний ступінь одного й того ж явища — «нагрятости» якогось тіла.

Положимо шматок дуже розпаленого заліза на відповідно велику металеву плиту з звичайною температурою; тоді залізо передасть своє тепло плиті і ми побачимо, що температура заліза зменшиться, а плита збільшиться. Се передаване тепла триватиме доти, поки обидва тіла не стануть однаково теплі. Те ж саме ми зауважимо, як вкинемо в воду гарячий шматок металю або якийсь інше розігрите тіло. Се явище, в котрім більш нагрите тіло передає своє тепло іншому менш нагритому, зветься **передаванем (уділенем) тепла.**

Розширене під впливом тепла.

Під впливом тепла всі тіла **розширюються**.

Металеву кулю в холоднім стані можна легко просунути через обруч, але як тільки ми її нагріємо, так вона застрягне в обручі і знов пройде крізь його тільки тоді, як ми її відповідно остудимо. Тепло **розширило** металеву кулю.

Заткнімо цілком повну фляшку води корковою затичкою і пропустімо крізь неї нешироку скляну рурку; як тільки ми нагріємо фляшку, а значить і воду, так вода в скляній рурці **підійметься** і тим більше, чим більше нагріємо воду.

Як зануримо посудину з довгою шийкою (фляшку, скляну реторту) у воду і будемо нагрівати ширшу частину посудини, так побачи-

мо, як з шийки вилітає бульками повітря. Перестаньмо тепер нагрівати посудину; тоді повітря, що залишилось в посудині, прибере знов свій первісний об'єм, а на місце повітря в посудину ввійде відповідна кількість води.

Від нагрівання всі тіла розширюються (розсперяються), а від остудження стягаються.

Між цінкими тілами під впливом тепла найбільше свій об'єм збільшують метали; течі розширюються (розходяться) більше ніж цінкі тіла, а найбільше між всіма тілами збільшують свій об'єм гази.

Властивість тіл розширюватися під впливом тепла можна спостерегти і в щоденному житті; її часто використовують в **звичайних роботах**. Коли замурують металеві казани та сковороди довкола лишають щілину; ковалі насаджують залізні обручі на колеса і жердки в гарячій стані; рури до водопроводів, світільного газу, тощо, мусить, як висувки у далекоглядів, всовувати ся одна в одну.

Де-які тіла, приміром, глина, шкіра, дерево, зменшують свій об'єм у підвищенню температури, бо через нагріване страчують вохкість, що знаходиться в їхніх порах.

Тепломір.

Об'єм де-яких тіл в певних межах в час підвищення температури цілком рівномірно збільшується, а в зниженню так само зменшується; отже ступінь збільшення об'єма тіла вказує нам на ступінь його нагрятости. Прилади, що полягають на цьому і дають можливість мірити температуру, зветься **тепломірами** або **термометрами**.

Звичайний **термометер** з живого срібла складається з таких частей: 1. з дуже вузької однакової скрізь ширини, заклепленої скляної **рурки**, що має внизу кругляву або вальцювату посудину (баньку), 2. з добре прочищеної **ртути** (живого срібла), що заповнює всю нижню посудину і частину рурки і 3. з **скалі**, себ-то поділки, по котрій можна підрахувати вишню стовбця ртуті (живого срібла), а тим самим і її температуру. Скаля зроблена або на самій скляній рурці або дошечці, що причіплена з боку до рурки і має дві головні прикмети, **прикмету топлення льоду** і **прикмету кипіння води**.
(Далі буде.)

Загально-українська мова.

(Причинок до витвореня загально-української мови.)

ВСТУП.

Сієї славетної доби відродження української нації і прагнення усіх наших племен зеднатись в одно державне тіло, — більше, як коли, зявилась потреба витвореня загально-української літературної мови. Або, стаючи блище до сього питання, зявилась потреба перевести ревізію усему тому, що уже в тім напрямку зроблене і випровадити нашу мову з вузько-місцевих, діалектових спроб на простір української загальности. В сій нашій розвідці ми власне бажаємо поробити деякі вказівки що до українського лексикону, вимови, наголосу, граматики та синтаксу, що, можливо, спричинить ся хоч крихіткою у витвореню загально-української літературної мови, хоч сей голос приходить з далекої Канади.

Українські діалекти.

Ідучи з сходу на захід України, подибуємо три головних окремих українських діалекта: лівобережний, київський і галицько-подільський; на північ від Київа приходить поліщуцька підмова, а у Карпатах подибуємо діалекти Гуцулів, Бойків та Лемків.

Лівобережний діалект. Ним розмовляє українська людність цілої колишньої Гетьманщини та Запорожа від Соїму до Дону і Чорного Моря. Ся мова, а особливо її центр на Полтавщині, в своїх цілощах, є найчистішою і найдалшою від польського та московського гомону українщиною. Полтавська вимова гучна і мільодійна. Полтавщани, власно — сьпіваки України; ними були переповнені царські та єпископські хори в цілій російській імперії. Синтакс Лівобережа стоїть геть найдалше від польського та московського робу будови речень. Правда, що лівобережна мова, особливо в Чернігівщині, на межах з Білорусею та московськими племенами "занечистилась" московськими словами, а навіть висловами, але зате вона чиста від польщини. Бо від часів Богдана Хмельницького Лівобережжя було вільне від польських впливів і за часів Гетьманщини встигло розвинути свою власну культуру, не так як Правобережна Україна, котра і досі не годна

була позбутись лядства.

Київський діалект. Мова Тараса Шевченка! Читаючи "Кобзаря", Полтавщанин буде уважати її за свою. Але вчувши розмову Київщанина, враз відчує ріжницю у вимові. Все ж великої ріжниці між тими двома мовами нема, і Київська мова є злучнем між лівобережною, та галицько-подільською мовами.

Але на території київської мови вже чується великий лядський вплив. Лях-дідич, Лях-посесор, Жид, що невміючи ніпоякому, ліпив до купи українські, польські та німецькі слова в розмові з нашими людьми — все се лишало своє лядське тавро на мові Київщанина. І та лядська домішка зробила те, що несвідомий селянин з Полтавщини звав Київщанина "Польщучком", а Дніпровий правий берег "Польщочю". Завдяки браку великих змосковщених міст, як ті "города" на Лівобережжю, загально московський вплив на Київщині був менший; а як і приходив, так головно від солдатчини та обовязкового провадження сільського урядованя в московській мові, ну та і місцевої московської школи. Та, як і по цілій Україні, село інстинктивно впиралось змосковщению, сьміхом та глузованем, боронючи свою мову проти "знімчених Юрків".

Подільсько-Галицький діалект. (а) Подільська мова, мова Степана Руданського. Вона здається ся Полтавщанинови такою чудернацькою з її відмінною вимовою, наголосами та граматичними обвертасами, але своєю рідною Галичанам з галицького Поділя. Що до українства взагалі, так подільські селяни, се була найтемніша етнографічна маса, котра, інстинктивно впираючись Ляхам, скочила за проводом православного попівства у московський націоналізм, який навіть тепер по революції такий запеклий у наших Подольців та Волинців тут в Канаді. В питаннях української літературної мови Поділе не грало і не буде грати ролі, бо за него сказали і скажуть слово Галичани.

(б) Галицький діалект, мова Івана Франка і сили всіляких иньших письменників, є протилежним бігуном лівобережній мові. В ній вражає Лівобережця усе: сила незрозумілих слів, неоднаковість наголосів, граматичні обверти,

стрій речень, вимова. Галицький діалект може бути прирівняний до київо-лівобережного, як мазурський до лядського. Від східних Українців Галичани ріжнят ся своїми великими щелепами, инакшою ношею, назвами. Коли на сході більшість українських прозвищ кінчить ся на "ко", у Галичан, і взагалі Подольців, більше на "чук" та "ак". Коли пригадаємо собі, що в семім столітю в Галичині замешкували Біло-Харвати, що Бойки можливо будуть решткою тих давніх Боїв-Чехів, а Гуцули, якесь зукраїнщине монгольське племєно, можливо ті славетні Печеніги, як думає др. Вовк, — се може вивиднити питанє ріжниці галицько-українського діалекту від його східних посестер.

Творці Української Літератури.

Українську казку переховували і українську пісню творили усі найменші і найдалші українські племена. Але, що тичеть ся пісні, не всі українські племена допроварили її до мистецтва. Пальма першости належить тут Українцям з Лівобережя; завершеном слави котрих буде Микола Лисенко. У Галичан є багато штучних, на західно-європейську моду вихованих композиторів; та їхні твори чужі українському серцю, особливо Лівобережцям. Але ті чудові "коломийки", що до їхньої поетичности, се дійсно квіти Карпатських полонин!

Так само і в письменництві роботу сотворєня української літератури беруть на свої плечі головнє Полтавцани з Чернигівцанами та Галичани, иншіж діалекти, хоч і видають Т. Шевченка, Лєсю Українку, Нечуя-Левицького, С. Руданського, тощо, відграють незначні ролі.

Але цікаво в тій письменницькій творчості те, що кожний український письменник творив на своїм діалекті, "так як у його в селі балакають", а такі навіть як Карпенко-Карий та Винниченко смалють московсько-українським жаргоном.

Та годі булоб сподіватись, щоб під обухом царату Лівобережці могли витворити повну, закінчену літературну мову, котраб могла обслуговувати усі галузі житя. Їхня праця обмежалась головнє красним письменством та, починаючи від 1901 року, витворєнем революційно-соціалістичної літератури. Техничного ж та шкільного боку житя Лівобережці мало що торкнулись.

Галичани в тім напрямку зробили більше. Більша політична воля у бувній австрійській імперії і грошова та моральна поміч Українсь-

кої інтелігенції зпід царату дали Галичанам спромогу поставити на ноги літературу, котра потроху торкнулась і технично-господарського житя і мала всілякі шкільні підручники, як про початкові так і середні школи.

Але що до чистоти мови, галицькі творці нашої літератури недописали. Австрияцький кордон, особливість місцевих діалектів, впливи німецької, лядської, румунської, угорської, словацької, мов, а також москофільство з одного боку і читанє московської літератури без певного зучєня московської мови — усе те у більших чи меньших скількощах занечистило мову галицького письменства. І те усе в раз з особливим галицьким правописом, що теж не зважав на ріжниці вимови слів і граматики на Східній Україні, робить те, що Лівобережці, навіть знаюча українську мову інтелігенція, не відразу входить у смак питомої галицької літератури, а сила москалізмів ніяк не дає до неї призвичаїтись.

Котра мова має стати всеукраїнською ?

Отже, обминаючи саме питанє чистоти мови, в дійсності два українських діалекта, лівобережний та галицький, претендують на право назватись всеукраїнською літературною мовою. Їхнє право містить ся у факті істнованя витворєної ними літератури. Київський діалект, будучи блищим до лівобережного, як до галицького, мусить подати свій голос за мовою колишньої Гетьманщини. Галичани ж з Подільцями творять в сій боротьбі за першість велику меньшість що до людности, вживаючої їхній діалект. Але галицька література, як було сказано, обслужила більше галузь житя, як східно-українська.

Та приглядаючись до українських газет, що тепер дістаємо з Європи, редагованих як Наддніпрянцями так і Наддністрянцями, бачимо, що витворєне загально-української літературної мови пішло по лінії вимішеня усіх українських діалектів у одну мову.

Та щоб ся вимішка вдалась і з неї повстала мова не тільки здібна висловлювати тонину людської думки, але щоб вона була приємна вухови, плинна до сьпіву та щоб сусіди близькі і далекі не сказали, що ми (як сталось з тією вороною, що прикрасила себе краденим пірем) нахапали їхніх слів, замість доложеня труду витворити або зужити свої власні.

(Далі буде).

Хата у воді.

Чарлес Г. Д. Робертс.

ГОЛОВА І.

Згук у ночі.

В осяяній місяцем тиші несподівано розлігся далекий, примираючий, ломливий згук. Враз розлігся, і знов стала тиша ночі нетрів, тиша неокраюної, неперехідної самоти. Бой підвів свої очі і споглянув через тоненький димець ватри на Джейба Смита, котрий сидів у задумі. Відповідаючи на погляд, лісник промурмотів: "Старе дерево впало", і знов пірнув у своє нерухоме приглядане патикам, що палко жаріли у ватрі. Бой, на котрого, із хвилию його появи в цих нетрах, мовчазність лісників зійшла, наче яке убрале, не сказав нічого, виміривши вузьке лице свого співтовариша дуже невірним усміхом.

Та тиша була так геть далеко поширена та пануюча, що по п'ятих секундах після того, як той дивний поединчий згук завмер, здавалось якось не можливим повірити, що він навіть коли і був. Легеньке буркотіне міленького та вузького потічка, що біг попри "лін-ту"*) тих мандрівників, служив тільки мірилом тієї тиші. Джейб та Бой після вечері поволі забули розмовляти. Коли місяць став понад невисокими, вкритими сосною горбами, вони були потопились у своїм майже недуманю, дивлячись на згасаючу ватру.

Нарешті, з якимсь хрупаючим шепотінем, перегорілий посередині патик розпався, і полумінь червоного огню підскочила догори. Лісник вистукав свою люльку, підвівся поволі, потягся вздовж усього свого сухірлявого тіла і замурмотів: "Гадаю, що ми можемо лягати".

"Се добре для вас, Джейбе", відповів Бой, встаючи також і підтягаючи свій пасок та беручи кріса: "Але я піду собі геть подивитись, що я можу побачити. Нічна доба на те, щоб бачити, що діється в лісі".

Джейб прохарчав щось не співчуваюче і почав стелити свій ліжничок під "лін-ту". "Не забудьте прийти завтра снідати, от що", бурмотів він. Джейб уважав Боя за спритного мисливого та ловця, але зіпсутого чулостою.

Боеви, цікавість котрого в усіх відносинах до лісництва була геть ширшою і більше чуливою, ніж у його співтовариша. Джейбове тлумачене згуку від упавшого дерева зда-

лось заскорим та міленьким. Він знав, що в тих місцях не було кращого лісника понад Джейба Смита; але він знав також, що Джейбова цікавість в ремістві була обмежана гостро до діяльності, мисливого, ловця та рубача. Саме тепер він був увесь рубачем. Він тепер був, мовляв, "лісовим кружляком", переходячи найдалші і найменше знані місця тих нетрів, щоб зазначити найкращий поріст смерек та сосон про зимове рубане. Тепер усі його спритності були звернені на зазначене гаїв та напрямків водних течій і поверхні ґрунту, щоб знати як вивезти маючий бути зрубаним в зимі матеріал. Не зважаючи на усю непаристість їхніх літ та розходжене в поглядах, Бой був Джейбови пожиточним товаришом; хоч він сам товаришив Джейбові зі спеціальною собі гадкою. Та країна, по котрій вони кружляли, ще не була ніколи цілковито дослідженою, і про неї розповідали, що вона була повна малих, непрозваних і незамапованих озер та потоків, де, за минувших днів, Індіани робили лови на бобрів.

Коли згук від упавшої деревини надійшов до його вух крізь нічну тишу, Бой зараз подумав про себе: "Се бобри в роботі!" Він се подумав про себе мовчки, бо він знав, що Джейб, як ловець, зацікавив би ся бобрами теж; і тому він уважав на Джейба. Нечтуно, як рись, в своїх з м'якими золями "ларриганах" він зайшов у напів спорожніле русло потоку, котрий в тім місці проціжував свою вузьку течію крізь каміне та лупкові таблички меже стрімкими берегами. Те русло усе загиналось, оббігаючи плече невисокого хребта. Коли Бой відчув, що він уже увійшов трохи не півмилі, він вийшов на кусник багнища, за котрим, поза гребнем низенької греблі, простиралась вода спокійного ставка, що ссяв під місяцем, як сьвічадо.

Бой спинився; його серце колотилось від зворушення. Тут перед ним було те, чого він так здалеку прийшов шукати. З його книжок та з його незлічимих балачок з мисливими та ловцями він знав, що та гребля і той ссяючий самітний ставок були роботою бобрів.

*) "Лін-ту" зветься нахилена в один бік стінка з смерекового гілля, яку ставлять собі на-ніч в Америці мисливі.

Тепер він вгледів меже блиском води маленькій порослій травою острівець, з низенькою баньоподібною, вкритою патиками купою на одним з його країв. Се, просто, була бобряча хата, перша яку він бачив у житю. Його захоплені очі, оглядаючи її здалеку, відразу признали її зверхність понад найкращі та вибагливі хатчини мускусових щурів, які тільки він бачив в житю, — бо ся бобряча хатина, в порівнянню, була цілим палацом. А трохи далі горі ставком, очевидно дотикаючись берегу, він зауважив другу подібну до бані будову, геть ширшу і менше падаючу до ока, от собі чиста купа патикив. Ставок, що мав багато акрів простору, здавав ся Боєви задуже широким володінем за-про мешканців тих двох хат.

Тепер Бой зауважив якусь наче чорну доріжку, що рухалась в долину серед ставка, ідуци з горішнього його кінця. Се очевидно був слід якогось плавуна, але він був, здавалось, завеликим аби його робило щось таке мале, як бібр. Бой придивляв ся тому, дивуючись. Бажаючи довідатись що воно там таке, він тихенько посунувсь наперед, шукаючи кращого місця до розглядин, зак не опинив ся яких тридцять ліктів від греблі. Тоді він побачив малу чорну пляму спереду того сліду, — певно голову якогось бобра; і нарешті Бой вгледів, що той малий плавун гнав гілясту галузу, тримаючи її кінець у своїм роті, і перекинувши решту навскоси собі через плечі.

Бой порачкував наперед, як той кіт і його сиві очі блищали від сподіваня. Його завданням було дістатись до такого місця, де він міг би скулитись у засідці за греблею і побачити мешканців того ставка, як вони працюють. Він був уже шість чи вісім стіп від греблі, низенько схиляючись (бо та гребля не була більше як три ліктя догори), коли його призвичаяні до уваги вуха похопили у воді мягкий свердлярчий згук по другім боці греблі. В тужміль Бой закамянів наче статуя, так як він був, з роззявленим ротом, щоб не було чути навіть його прискореного тепер диханя. В слідуочу міль боброва голова зявилась на вершку греблі, не далі як десять стіп від Боя, придивляючись просто йому в твар.

Бібр мав ту галузу в своїм роті, котрою, певно, мав на гадці робити якусь на праву в греблі. Бой, котрий був в попелястім убраню і стояв цілковито не рухомо, сподівав ся бути взятим за один з тих обгризених, сивих пеньків, котрими було застановлене там за греблею усе оболоне. Він читав, що у бобра очі близькозорі, і на тім покладав свою надію не бути ним

зауваженим, хоч ссяєво місяця було таке ясне, що Бой міг бачити блискучі очі новоприбульця, котрий просто дивив ся в його очі з натискаючим запитом. Очевидячки оповідане про ту близькозорість не було переборщеним. Бой бачив, як непевність, що була в бобрових очах, ступісно перейшла в запевнене, що та дивна сива фігура була собі одним з тих пеньків.

Тоді той працювотий гребльо-будівничий почав вилізати на самий вершок гатки, волочучи за собою свого величезного, безволосого хвоста і приглядаючись вздовш, наче обмірковуючи, де б було найкраще встромити ту галузу, що він приволік. Але в той критичний момент, коли пильнуючий з цікавостею Бой сподівав ся уже побачити, як власно ті дивні архитекти нетрів працюють, якийсь патичок, у поволі осідаючим під його ногами намулі, тріс з мягким, приголомшеним лускотом.

Той згук був таким мягеньким, що ледво торкнув ся Бойових вух. Але на диво чутливим вухам бобра, се було вистарчаючою пересторогою. Се було голосним проголошенем загину. Швидко як блиск сьвітла, бібр покинув свою галузку і пірнув, скочивши стрімголов у воду. Бой випростував ся якраз тоді, як те звіря щезало під водою. Як воно щезало, його широкий, пласкатиий, голий хвіст вдарив об воду з тріскучим хляпом, котрий розліг ся над ставком як стріл з пістоля. На се відізвались луною чотирі чи пять схлюпів в горішній частині ставу. Потім знов став супокій, і Бой зрозумів, що тієї ночі не буде більше нагоди приглядатись мешканцям тієї "Хати у Воді". Видрапавшись на міцно сплетену поверхню греблі і кидаючи зором вздовш цілого ставка, він переконав ся, що там було тільки тих дві бобрячі хати. Потім, впираючись спокусь оглянути усі береги того ставка за один раз, Бой рішучо повернув своє лице до табору, повний всіляких замірів на завтра.

(Далі буде).

Нова Книжка!

ПІВНІЧНИЙ БІГУН

КОЛИСКОЮ НАРОДІВ.

Теорія бігунового походження индоевропейських народів.

Написав Евген Єлачич.

Ціна 15 центів.

Жадайте сеї книжки по всіх книгарнях.

С. К. Кушелівський.

ПІДВАЛИНИ ХЛІБОРОБСТВА.

(Продовжене).

Коли одна дрібка походить від червоної квітки, а друга від білої, якої барви будуть їхні нащадки? На ці запити ми подибуємо неповні відповіді.

18. Менделеве право. Мендель*) похрещував кілька рослин, а підчас того досліджував спадкоємність протилежних особливощів в одержаних похрестах. Ми подаємо тут тільки два його досліди з горохом, дотично барви та вигляду того, що видало похрещене. Він похрестив червонобарвний горох з білобарвним, та горох гранчастого вигляду з кулястим.

Коли усі ті похрести вирости, вродилось саме кулясте зерно. Він усей той горох посіяв, і в слідуєчій поколіню прийшло 70% кулястих горошин, а 30% гранчастих. Коли ті гранчасті зерна були посіяні, вони видали горох самої гранчастої форми і продовжували давати ту форму в слідуєчих поколіннях. А з кулястих зерен тільки одна третина вродила в дальших поколіннях кулясті зерна; решта зерен видали мішма кулясті і гранчасті зерна, у пропорції 3 кулястих до 1-єї гранчастої горошини. З тієї лічби зерен, гранчасті позістали гранчастими, а кулясті знов поділились в слідуєчій поколіню в тій самій пропорції 3 до 1.

Мендель похрестив також червонобарвний горох з білобарвним горохом. Коли були посіяні зерна того похресту, вони усі видали червоні квітки, але у слідуєчій поколіню з кількості 929 зерен 704 дали червоні квітки, а 225 білих, себто в пропорції 3 до 1.

З тих і иньших дослідів Мендель дійшов

*) Грегор Йоган Мендель був ігуменом монастиря в Бріні, в Австрії. (1822-1884) Він робив в монастирських огородах досліди зі всілякими рослинами, а особливо з горохом. Десять в роках 1853 — 1865 він видав був декілька книжочок про висліди тих дослідів, але того часу ніхто не звернув на них уваги, і вони були майже забуті. Але в 1890 р. ті праці були знайдені і їхня вага звернула на себе велике зацікавленє. З того часу Менделеві праці посідають поважне місце в царені уліпшеня рослин та животни. Майже на усіх "Дослідних Стаціях" почали досліджувати питанє про уліпшенє рослин і ті підвалини на котрі сперті ті методи уліпшеня.

Менделеві праці рікнять ся від праць більшости иньних дослідачів тим, що він робив спроби на великій скількості рослин і одержував пересіченє та наслідки, які дуже важні в студійованю випадкових проявів.

до ось-якого висновку:

1) Що порядок похрещеня не робить ріжниці, себто, коли зародчий пил червонобарвного гороху був струшений на писочок білої квітки, слідуєчі покоління були такі ж самі, як і коли пил білобарвистого гороху був струшений на писочок червоної квітки.

2) Що в першій поколіню особливі прикмети не зливались до купи: він не одержав півгранчастих зерен, але усі вони видали червоний цвіт та були кулясті. Особливість, що виявляєть ся у похресті, зветь ся "пануючою", а не проявна — "уступаючою".

3) "Гамети" — сполучені частини — передають тільки одну з протилежних особливощів; инакше булоб неможливим одержати від похресту самої червоної, або самої білої барви. Дехто зве се правом гаметової чистоти.

Як ми зазначимо червону барву літерою Ч, а білу літерою Б, так похрест буде тоді ЧБ. Таке ми одержемо у першій поколіню, в котрім, одначе, усі рослини будуть червонобарвні, тому що та барва буде пануючою. Коли насіне з тих рослин буде посіяне, в слідуєчій поколіню ми одержимо три четвертини роослин червонобарвних, а одну четвертину білобарвних. Ту їхню пропорцію ми можемо закметити слідуєчою формулою:

$$1Ч — 2ЧБ — 1Б,$$

себто, один чисто червоний, два похрести і один чисто білий. Перші три рослини мають однаковий вигляд; вони розріжняють ся пізніше в будучих поколіннях.

Запліднене зерно похресту здібне переносити червону або білу барву квіток. Пересічно половина з них буде переносити червоний, а друга половина білий цвіт. Також і зародчий пил похресту переносить обидві барви. Коли вони сполучать ся ми можемо одержати ось-які комбінації; 1) червоне з червоним; 2) червоне з білим; 3) біле з червоним; 4) біле з білим, себто: $1ЧЧ — 1ЧБ — 1БЧ — 1ББ$, а тому що ЧБ і БЧ однакові, тому ми одержемо $1ЧЧ — 2ЧБ — 1ББ$.

Як ми припустимо, що кожна рослина ви-творить тільки по чотирі зерна, і що ті зерна дадуть пересічні наслідки, так ми одержемо ось-що:

Перше покоління.

Друге покоління.

Третє покоління.

Червоний похрест	}	Саме біле	}	Саме біле.
				Саме біле.
				Саме біле.
				Саме біле.
		Червоний похрест ..	}	Саме біле.
		Червоний похрест,		
		Саме червоне.		
		Червоний похрест ..	}	Саме червоне.
		Червоний похрест,		
		Саме червоне.		
		Саме червоне	}	Саме червоне.
				Саме червоне.
				Саме червоне.
				Саме червоне.

1 ЧБ

1 ЧБ

— 2 ЧБ 1 Б

6 ЧЧ — 4 ЧБ — 6 ББ.

Цікавим прикладом "пануючих" та "уступаючих" особливощів буде барва очей у людей. Темна барва бере верх над синіми та ясними барвами. Ясно-барвні очі у людини свідчать, що та людина не удідичила темної барви, бо в супротивнім разі та темна барва виявилась би в ній. Усі діти від батьків, що мають ясно-барвні очі, теж мають ясно-барвні очі; але коли один з батьків має темно-барвні очі, тоді очі дітей можуть бути темно-барвні або ясно-барвні; залежно від того, чи має темноокий родич удідичину ясну барву в "уступаючій" формі.

Так зване право можливощів, від котрого усі ті висліди залежать, можна зобразити ось-яким робом:

Кинути у миску однакову кількість білих та жовтих зерен кукурудзу та, вимішати їх, дати двом особам виймати по двоє зерен відразу. Зазначити вислід кожної виймленої пари зернят, і, як досить велика кількість зернят буде виймлена, пропорція білих та жовтих буде, приблизно ось-яка:

1 пара Ж Ж, 1 Ж Б, 1 Б Ж, 1 Б Б,
чито Ж Ж, 2 Ж Б, Б Б.

Коли доводить ся досліджувати більше як дві особливі прикмети, Мендель знайшов, що одні особливощі можуть бути удідичені незалежно одно від одного. Коли, приміром високий, червонобарвний, кулястий горох та похрестити з куцим, білобарвистим, гранчастим горохом, тоді ми одержемо, крім похрестів ось-які примірники:

Високі, білі, кулясті.
Високі, червоні, кулясті.
Високі, білі, граньчасті.
Високі, червоні, граньчасті.

Куці, білі, кулясті.
Куці, червоні, кулясті.
Куці, білі, граньчасті.
Куці, червоні, граньчасті.

Щоб одержати який небудь ґатунок з усіма особливощами без похресту булоб морокою навіть про знавця. Більша частина похрестів не є пожаданою, але часом ті похрести можуть випасти добрими. Ми повинні пам'ятати, що метою похрещення є уліпшене ґатунків, а не сама ріжноманітність. Часом можна зауважити ухилене від Менделєвого права: похрещені примірники дають ріжноманітні похрести, але се можна доточити до того факту, що ми не можемо акурат знати усіх особливих прикмет похрещених примірників.

19. Роблене ужитку з Менделєвого права. Тому, що похрещене видає у своїм наслідку стільки ріжноманітних ґатунків з котрих тільки декотрі будуть пожаданими, краще не братись похрещувати різних ґатунків рослин або животин, коли нема конечної потреби. Похрещення ґатунків худоби здебільшого дають у наслідку нерасові мішанини; а в дійсності краще обмежатись якимсь одним ґатунком, щоб одержати расову худобу, або хоч щось таке близьке до расовини.

(Далі буде).

К. М. Тахтарьов.

❖ ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОЇ КУЛЬТУРИ. ❖

(Продовжене).

Від чого, питаємо, залежить розвиток якогось-будь суспільства? Від його способу життя. А спосіб життя залежить, з одного боку, від стану культурного розвитку, діятого певними людьми, призвичаєнем задоволення житєвих потреб; з другого боку, він залежить від оточин: географічної, рослинної та животинної і від етничних меж сусідів. Первісний мандрівний стан життя палеолітичної людини недозволяв в жадній місцевості на більше скупичене людей, ніж таке, яке могло вижити за помочєю найпервісніщих способів польованя, ловів, збираня дикорослих овочів, поживного коріня, тощо. Ті первісні способи здобуваня поживи раніш' чи пізніше — се дивлючись після обставин — але завжди і скрізь неминучо ставили межу дальшому неподільному, спільному житю даної зростаючої мандрівної громади, чи то ватаги людей. В житю кожної такої громади наставав мент, коли жадна нова, навіть найбогатша в рослинність та животини, місцевість не могла виживити усіх членів тієї ватаги. Наставаня такого менту перелюдненя, або певніше, переросту даною людською суспільностею своєї обмежаної великості провадило до природного і неминучого розпаду тієї мандрівної громади на дві або і на кілька ватаг меншої великості. Ті послідні зараз же геть забирались в ріжні напрямки шукати бракнувших їм засобів істнованя. В одних випадках сі розпаданя однієї громади на кілька ватаг були у звязку з наставанем убогої доби року. Тоді таке розпадане було часове. Як тільки вертала богата доба року, півчередяні мандрівні ватаги сходились назад до купи. В иньших випадках те розходжене ватаг ставало більш сталим. Де котрі крєвні звязи, існувавши межі пішовшими геть в ростіч ватагами, поволі губили ся. З часом кожна така ватага побільшувалась і в свою чергу переростала великість спільного істнованя людей, на яке дозволяв їхній житєвий побут; себто їхні первісні способи здобуваня житєвих засобів не давали їм можливости разом жити та відживлятись в одній місцевості. Таким чином зявляють ся все в нових та нових місцевостях мандрівні громадкы первісної людини. Великість тих громадок і далекість

віддаленя однієї від одної залежить від кількості в даній країні рослинної та животинної поживи. В богатих місцевостях первісна людина може жити значно велелюдними гуртами; а в скупих про поживу місцях невеличким громадам людей доводить ся розпадатись частіше тай розходитись на значну далекість. В сім власне розумію слова ми можемо розмовляти про первісний розсіяний стан людства. Та, звучи той стан розсіяним, ми повинні памятати, що в сім випадку справа розходить ся про окреме істноване первісних людських суспільств, а не окремих людей.

Але процес розходженя дільних ватаг і їхній необмежано мандрівний стан життя врешті-решт мусів сам себе обмежувати: хоч як були великими ті простори, на котрих блукали ті ватаги, однак врешті-решт вони почали здибать ся одна з одною. Сі обставини завжди і звичайно спричиняли відміну першого необмеженого мандрівного стану життя. Перші нічим неспинні мандри блукаючих громад в пошуканю за рослинною та животинною поживою з коначности почали обмежуватись місцевостями більшої або меншої великості. Нові громадкы, повставші з поділу якої-небудь старої громади, тепер були приневоленими блукати в межах тієї місцевості, по котрій мандрувала та громада з котрої вони повстали. Уже се єдине впливало на те, що втримувалось і розвивалось чуте деякого спорідненя межі громадами, котрі повстали з поділу тієї самої матірної громади. Той звязок спорідненя виявляв ся тим, що громадкы спільного походженя трактували себе навзаєм трохи инакше, як трактували вони громади иньшого походженя. Споріднені громади могли, часом, особливо з наставанем щедрої доби року, зіходитись до купи ради спільного живленя та широких шлюбних зносин. Се ще більше сприяло утриманю звязку межі громадами спільного походженя. Звичайно, з першою проявою недостачі поживи, особливо з наставанем скупой доби року, ті громади були примушені знов розходитись, кожна в иньший бік, в пошуканю собі поживи.

Мандруючи по певній місцевості, блукаю-

ча громада, звичайно, жила головною тим гатунком поживи, котрого вона найбільше подибувала в тій місцевості. А се допроваджувало до того, що головнішою роботою кожної такої громади ставало забезпечення себе їжою якого-небудь певного гатунку. От, приміром, головною роботою однієї громади ставало забезпечувати себе в поживу польованем на кангурів; иньша громада мусіла забезпечувати себе тим чи иньшим гатунком птахів або риб; ще иньші — корінем або насінем тієї чи иньшої рослини. Таким чином одна блукаюча громада начеб ставала мисливими на кангурів; иньша — ловцями птахів або риб; а ще иньша — збирачами коріня або насіння. Само з себе стає зрозумілим, що способи здобування їжі та постійна стичність з природою мусіли зробити неминучий вплив на усей уклад розуміння первісних людей. В їхнім розумі людина якимсь дивовижним робом перемішувалась з иньшими животинами та рослинними істотами. І нема нічого надзвичайного, що в таких обставинах окремі мандрівні громади людей, будучи цілковито захопленими здобуванем того чи иньшого гатунку фуражу, діставали в звязку з тим гатунком і своє власне прізвище.

З усього повище сказаного добре видно, який величезний вплив на розвиток людської суспільности мало перше обмежене певною місцевостею її початкового, необмежаного, мандрівного, півчередяного житєвого побуту. Ся подія може бути зазначена яко проява, котра однаково зазначувала, як кінець початкового щабля суспільного розвитку людини, так і початок нового щабля розвитку, котрий зазначається ся тотемічними мандрівними ватагами людини ранішньої доби каменю. До знакомих новітніх праць таких австралійських дослідників, як Гавит, Балдвин, Спенсер, Гилеа та Рот, у нас не могло бути жадної певности в тім, що ми коли-небудь зможемо дослідити так геть далекий від нас щабель розвитку люської культури.

Звернімось же тепер до більш пильного розгляднення стану життя людей, котрі зуть себе залежно від імені їхньої мандрівної громади "людьми-кангурами", або "людьми-ящірками", або "людьми-травяного-насіння", тощо. Уважне досліджене їхнього стану життя відкриє перед нами вражаючий образ живого пераїстного суспільства, котре до-недавна було річею стількох здогадів.

ГОЛОВА. II.

МАНДРІВНИЙ СТАН ЖИТЯ АВСТРАЛІЙЦІВ.

A. Розуміне тотемічної громади та племена.

Австралійське первісне суспільство, як уже було зазначено, складається з окремих мандрівних ватаг, чи гуртів, людей, що зуть себе імям якої-небудь рослини або животини. Кожний такий гурт уважає себе посідачем місцевости, по котрій той гурт мандрує. Таким чином один простір країни опинив ся у посіданню блукаючого по нім гурту, котрий зве себе "людьми-кангурами", иньша місцевість належить "людям-емам", ще иньша — "людям-ящіркам", тощо. Кожний такий гурт провадить своє жите цілковито незалежно від других гуртів, що повстали з розпадення однієї колись істнувавшої та ставшої завелилюдною громади.

Поміж ватагами спільного походження та розмовляючими тією ж самою мовою переховується ся родинний звязок; усі ті гуртки та ватаги складають собою разом те, що англійські вчені зуть австралійским племеном.

Не тільки у Австралійців, але і у племен, стоячих на геть вищій щаблю розвитку, подибують ся означення підрозділів племена імями животин та рослин. Лонг перший повідомив про те, що така ознака підрозділів племена є у північно-американських Індіанів племена Оджибвей під назвою "тотем", чито "от-оте-м", "оте-отем". Слово "оте" в мові племена Оджибвей буде "рід", чито клан; а слово "отем" буде заіменник "його". Розмовляючи про чий-сь рід, звичайно кажуть "оте-отем", себто "його рід"; "кит-отем", себто "твій рід"; "нинд-отем" — "мій рід", тощо.

Приклад Австралійців показує, що тотем в тім широкім спільнім розумінню, в яким уживається тепер те слово, може цілковито не кметити собою роду, клана. Се слово може кметити собою гурт одноплеменців деякої иньшої ознаки, якими будуть так звані тотемічні ватаги Австралійців. Такі ватаги посідають назву якої-небудь животини, або рослини. Сей факт свідчить, що тотемічні означення повстали не з переходом до родового устрою, але геть раніше, ще перед перейденем до родового побуту. Се варто запам'ятати, бо в дальшій тлумаченю зміста слів "тотем", "тотемічний", тощо, ті слова будуть уживані тут не після американського, але після австралійського змісту.

(Далі буде).

Іван Раківський

ПСИХОЛОГІЯ.

НАРИС НАУКИ ПРО ЛЮДСЬКУ ДУШУ.

(Продовжене.)

Цілковите противенство прикмет духових і матеріальних наших проявів викликає в нас, очевидячки, переконане цілковитого противенства між нашим тілом а душею; коли тіло зложене з багатьох частин і складових частин, — душа є суцільна і однородна та нескладна. Коли тіло змінливе й непостійне, — душа незмінна і все однакова, коли тіло проминаюче і смертельне, — душа непроминаюча, вічна! Таке розумоване так просте і природне, що не диво, що віра в істноване душі, як істоти окремої та ріжної від тіла, яка після смерті й загину тіла живе далі самостійно й вічно, розширена загально в цілім людстві на цілім світі.

Таке віруване бачимо вже у найстарших народів, що стояли на найнижчих щаблях культури та цивілізації, воно стало безсуперечним догматом багатьох вір та самозрозумілою основою багатьох філософічних системів. Що таке душа, звідки вона взялась, що з нею діється за життя та по смерті людського тіла? — отсе питання які ставить собі людство від перших початків свого істновання. Майже кожна релігія дає більше або менше певну відповідь на ті питання, а ті свої відповіді зачерпають майже всі релігії з надприродних джерел: з божих обявлень та слів, з писань пророків та сьвятих. Для віруючих вони все є щирою правдою.

Та незалежно від релігійних догматів намагають ся філософи відповісти на згадані повище питання в природний спосіб, придуманий звичайним людським розумом.

Майже всі філософи вважали своїм обовязком висловити в тій многоважній справі свої погляди, розуміють ся відповідні до своїх філософічних переконань. Всеж таки всі ті справді безчисленні філософічні міркування про людську душу, дають ся поділити на чотири ріжні від себе погляди:

1. Душа й тіло се два ріжні, основно від себе відмінні ества, які живуть своїм питомим житєм, однакож доки тіло живе, стоять в так тіснім звязку з собою, що матеріальні прояви можуть викликувати духові прояви, а духові можуть ставати причиною матеріальних. Сей погляд, званий **дуалізмом**, найбільше зближується до загально приймлених ненаукових поглядів; новітній філософії встоював за тим перед-
(Rene Descartes, 1596 — 1650).

2. Душа тільки сама існує і живе, матерія не існує в дійсности, вона є тільки формою духових проявів, або лиш злудою сьвідомої душі. Такий погляд зовемо звичайно **спірітуалізмом**, в новітній філософії проголошують його Бірклі (Berkeley, 1684 — 1753), відтак Фіхте (1762, — 1814), а вкінци Гегель (1770 — 1831).

3. Душі, як окремого ества, нема, є тільки матерія, а всі духові прояви є тільки чинностями певних приладів тіла передусім мізку, нервів і змислів. Є се так званий **матеріалізм**. З новітніх філософів стоїть на тім становищі Спіноца (1632 — 1677), після нього не здобув собі властиво матеріалізм прихильників між славетними філософами. За те здобув собі матеріалізм горячих прихильників поміж популяризаторами філософії, людьми, що не займаючись стисло філософією, ширили філософічні погляди між найширшими кругами своєї суспільности. Гурток таких популяризаторів матеріалістичної філософії виступає у Франції в передодень великої революції під назвою "енциклопедистів", а між ними Ляметрі (La Mettrie, 1709 — 1751) та Мірабо (Mirabaud, під сим прибраним іменем сховав ся здається барон Дітріх фон Гольбах, 1723 — 1789) найбільш завзято нищили в суспільности переконане про істноване душі. В німецькій суспільности проявлюється матеріалізм в половині минулого століття. Проповідують його: Фогт (K. Vogt), Молешот (I. Moleschott), Бюхнер (L. Buchner), Чольбе (M. Czolbe), а потім Фаєрбах (L. Feuerbach) і Штраус (D. Strauss). В нинішніх часах стоять на тім становищі так звані "моністи": Гаксли (T. Huxley), Гекель (E. Haeckel), Плейт (L. Plate). Годить ся зазначити, що правдивий матеріалізм властиво зводить до зера потребу всякого філософования і тому між філософами властиво нема правдивих матеріалістів.

4. Душа і тіло, — се два противних собі бока одного і того самого ества, а прояви духа й тіла се два, що правда ріжні, однакож рівнобіжні прояви тієї самої істоти. З давніших філософів нових віків висловлюють такі погляди Ляйбніц (G. W. Leibniz 1746 — 1816) і Шелінг (Schelling), 1775 — 1854) а нарешті Шопенгавер (A. Schopenhauer, 1788 — 1860). В нинішніх часах здобуває собі той погляд в філософії чим раз більше прихильників. З ріжним від-

мінами визнають його: Фехнер, Вундт, Павльзен та Гефдінг (Hoeffding).

Однакож мусимо зазначити, що нікотрий з тих чотирьох поглядів не заспокоює вповні нашого бажання пізнати: що таке наша душа? і тому сучасна психологія відступає розв'язане цього питання філософії та релігії, а сама займається тим, що є певне і безперечне, а саме духовними проявами, та йде до того, щоб позмозі розслідити й провиднити права нашого духовного життя. На тім становищі стоять сучасні, що найліпші психологи: Гефлер (A. Hoefler), Джерусалем (W. Jerusalem), Джеймс (W. James), та Рабе (E. Rabier). Може хтось сказати з погордою, що таке становище є Спенсерівським агностицизмом, який вважає неможливим відповісти коли-небудь на питання: **що воно є?** а старається дати відповідь тільки на питання: **як воно є?** Однакож таким невдоволеним з становища сучасної психології стоїть отвором безмежне поле філософії, яка власне намагається додуматись та розвиднити те, що на довгі віки ще закрите і недоступне для людського досвіду. Психологія є **досвідною** наукою і тому займається тільки реальною дійністю: себто **духовними проявами**, душа полишується філософії й релігії, для них вона є безконечним джерелом, з якого вони зачерпають свої погляди та логічні або уявні висновки, як се вже висловив чудово наш геній:

Жива душа поєтова, сьвятая,
жива в сьвятих своїх річах;
і ми, читая, оживаєм
і чуєм Бога в небесах!

(Шевченко).

7. ПРИЛАДИ НАШИХ ДУХОВИХ ЧИННОСТЕЙ.

Всі живі сотворіня власне й через те являють ся нам живижи, що сповняють різні чинности. До виконування тих різних чинностей мають всі живини різні прилади; чим більш досконала живина тим і більше в неї приладів, тим більше вона може виконувати різних чинностей, проявлювати більш різноманітно своє жите. В найбільше досконалих живин, людей, кожний рід житевих чинностей сповнюється окремим приладом: одні прилади служать до здобуття поживи, другі до травлення та до перетворення тієї поживи на свою власну матерію, треті до віддихання, інші до розмножування, а

ще інші до всіляких різноманітних чинностей. До проявлювання своїх духових чинностей людина має також особний прилад, а то **нервняний уклад**.

Наш нервняний уклад є дуже зложеної будови, однакож не наша се ціль описувати її докладно, ми приймаємо, що читач з тим вже зазнайомлений, а тим, хто не мав до цього нагоди, поручаємо гарний підручник для пізнання будови людського тіла: Іван Верхратський: Соматологія, Львів 1897. Всеж таки вважаємо своїм обов'язком подати коротенький начирк будови нашого нервняного укладу, розуміється лиш стільки, скільки се конечно потрібне до зрозуміння нашого дальшого викладу.

Нервняний уклад чоловіка складається з чотирьох, нероздільно з собою злучених частин: **мізок, хребтовий стриж, нерви і чутники**. Всі ті складові частини нашого нервняного укладу є дуже зложеної будови та оснвним елементом, з якого він весь збудований є **нервняні комірки**. Так як камяниця з цеголок, так цілий нервняний уклад збудований з малесеньких складових частиночок званих комірками. Коміркою звемо в науці грудочку живого білка. Всі живі сотворіня збудовані з білковинної матерії, однакож тота білковинна матерія не є однородною і одностайною, а розпадається на безліч малесеньких грудочок, які власне звемо **"комірками"**. Всі прилади людського тіла збудовані власне з таких малесеньких, від себе відділених, грудочок білковини, себто комірок. Звичайно, комірки, з яких зложені різні прилади нашого тіла, є різні: інакшими будуть комірки, з яких утворена наша шкіра, а інакшими ті, з яких утворений живлячий прилад, або кров. Всеж таки всі комірки нашого тіла мають багато спільних прикмет. Переважно комірки нашого тіла є вкриті зверху тонісенькою плівочкою, і через те мають вони звичайно вид міхурчика виповненого згаданою білковинною; однакож є багато комірок і без такої болоночки на поверхні, і тоді вони справді є тільки грудочками білковини, тієї основної матерії, з якої утворене наше тіло. В кожному разі в самій середині комірки є все значно густіща грудочка, теж білковинна, яку називаємо **"ядром"**. Ядро є конечним складником кожної комірки, без якої жадна комірка не може існувати та жити. А власне треба все тямити, що комірки, — се живі грудочки білковини, се немов окремі самостійні сотворіня!

(Далі буде).

Джан Дж. Баннінга.

ОПИС НАРОДІВ.

ИНДІЯ.

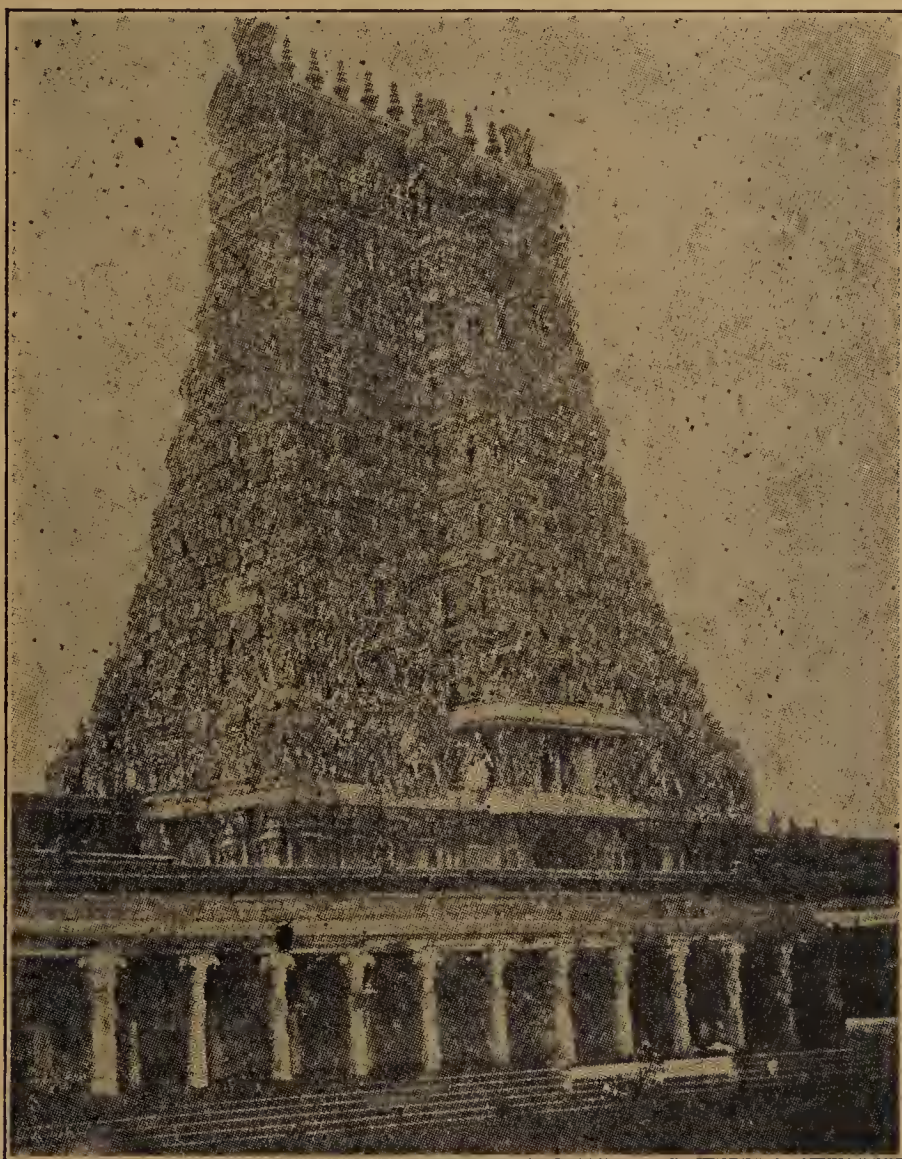
"ШЛЮБ БОГІВ".

Коли боги женяться, тоді певно люди радіють, Тоді сотки і тисячі прочан постигають до Мадурі з усіх сіл Полудневої Індії, бо тоді мож сподіватись, що боги на таку оказію будуть в добрім гуморі і будуть наділяти благословенством, котре так довго затримують.

Шлюбні церемонії тривають багато днів, і кожний день має свою спеціальну функцію; але

кованя. В Полудневій Індії тією богинею буде Міначі, про котру часом кажуть, що вона є місцевою заступничкою кровавої богині, Калі, в імя котрої названо місто Калькуту; але вдійности Міначі буде більше людяною і більше жіночої вдачі, як та люта богиня з півночі.

З дня на день церемонії провадять до самого шлюбу, котрий має місце тоді, коли мі-

Капище в Мадурі.

протягом усього того часу, наряд усе вчащає аж до послідного і найславнішого дня сьвят, коли бог Аллагар приходить з свого далекого капища, щоб подати офіру своїй сестрі, Міначі; тоді певно не меньше як 100.000 народу є присутним до вшанованя улюбленого бога.

Сіва та Міначі відіграють головні ролі в шлюбних церемоніях. Сіва, яко один з богів Гиндуської Трійці, є сьвяткованим в усіх провінціях Індії, але в кожній провінції він бере собі за жінку одну з краще знаних і більш улюблених богинь місцевої слави та загального сьвят-

сяць є вповні, в місяцю Читраю, що припадає десь на наш Травень. Кревняки бога-молодого і богині-молодої мають ходити навзаєм одні до одних у-гості. Мають бути пороблені подарунки, і гороскоп має бути оглянений і знайдений в порядку. І, нарешті, коли усе готове, з дуже вражаючою церемонією виносять ідола-Сіву з його внутрішньої божниці і ставлять на підставі в шлюбній галі. Тоді й ідол-Міначі, в імя котрої названо величезне капище в Мадурі, так само виносить ся і ставить ся поруч ідола Сіви. Жерці, що репрезентують обох богів, дуже

пильно ходять коло них, намащуючи ідоли олійком та завітчуючи квітками та подаючи подарунки один одному.

Ціла церемонія шлюбу здається дуже вражаючою, коли судити після поваги тих, що її відобрають, але для Європейця здається, що усе те належить до тієї доби, коли була мальована та мапа всесвіта, що видко на стінах шлюбної кімнати. На ній вимальовано землю в середині сімох морь, котрі (припускано) оточували її — моря води, повітря, масла, ггі, меду, тощо.

Вранці по шлюбі усей нарід бере участь у величезній процесії навколо міста, коли богів ставлять на величезні божничі вози і провозять головними улицями. Найбільшим з поміж возів буде подарунок раджі з Ромнаду, місцевого князя, котрий, кажуть видав 60.000 рупій (\$ 20.000) на той подарунок. Віз буде неменьше як 50 лікот високий, коли рахувати і бамбуковий позолочений шумихою дах. Нижча частина, котра творить собою поміст, на котрім стоять ідоли, мусять бути не нижче як 30 лікот і зроблена з глибоко різбленого дерева, на котрім вирізблено фігури богів та героїв в різних поставах. Колеса того возу будуть вісім лікот у промірі а один лікот грубі і зроблені з суцільного дерева. Вісь, так само деревляна, є колодою більше як один лікот у промірі.

Ті вози волочуть довгими мотузами з кокової куделі, більше як долоня грубі, а пару сот лікот довгі. Навіть і тоді як кілька сот людей напнуть ся з тими мотузами, годі зрушити того воза без помочи величезних підойм один лікот грубих а 20 довгих. Коли віз починає рухатись, тоді нарід вчинює величезний крик, і люди волочуть воза, часом тільки кілька кроків, а потім знов кілька сот сяженів. Ті вози не мають шворіня, а тому до повертаня уживають там деревляні клини, котрі підкладають під колеса.

Коли той віз проїздить, чоловіки та жінки вкланяють ся і сьвяткують богів. Декотрі подають жерцям на возі свої офіри, в той час як усі підіймають свої руки догорн, долонями до купи, перед своїми лицами в глибокій повазі, зак віз минає їх. Багато з убогих з найнищої касти людей, котрим не вільно заходити в середню частину капища користають тепер нагодою побачити богів і помолитись їм. Судючи після їхніх лиць, нема жадного ваганя, що вони бачуть самого бога і що вони сьвяткують ту подобину як таку.

Але завдяки помилці, чи що, Аллагар, брат Міначі, котрий мав бути головним гостем на весілю, не прибув на означений день; коли-ж того идола привезли, його жерці довідались, що уже було по параді. Відпоручний Міначі пішов до річки, котру він мав перейти, щоб повітати Аллагара і припровадити його процесію до капища.

Та коли Аллагар "довідав ся" що ті на него не чекали, так він "відмовив ся" зайти до міста і не схотів бачити своєї сестри ані післати їй подарунків. Тисячі народу зібрались в руслі річки, котра звичайно в той час року там висихає, і витали Аллагара з великою втіхою. Він є одним з улюблених богів в Полудневій Індії і особливо має великий вплив на касту Злодіїв. Вони наслідують багато з його особливостей, і навіть немощів, і ми нічого не пересадимо, коли скажемо, що багато лихого коїть ся в імя релігії під час того обходу.

Що нарід не вважає релігію чисто за частину аскетизму, видно з тих вигадок, що придумують там аби забавити нарід. Карусель робить чудовий інтерес. Крамарі продають всілякі забавки, влучуючи до того і бальони, свиставки, скакунчики, тощо. Батьки, мами, хлопці та дівчата купують те залюбки і, здається, що з того дуже задоволені.

Юрба весела; але небагато таких, що активно затруднюють ся провадженням церемоній коло идолів, бо девятьдесять і девять з сотки здається ся захопленими своїм власним задоволенням. Найбільше стягають до себе увагу юрби слоні. Жебрак з малпою теж прийшов туди по свою частку, і аскети в усіх манерах позицій і з усіма манерами само-мордованя також там присутні, щоб дістати мідяки з вузликів завязаних в різках людського шматя.

Коли Аллагарові жерці від імени свого бога відмовились занести того идола до капища його сестри, вони заявили, що їхній бог поклав собі підти до божниці, що була в поблизькім селі кілька миль вниз річкою і куди його дуже запрошували. Вздовж цілої дороги Аллагар спиняв ся в сталих і тимчасових божницях і діставав офіри від своїх вірних. Віз, запряжений буйволами з великою мідяною скарбою на нему, слідкував за Аллагаровим идолом, а нарід відпихав одно одного, щоб дістатись до тієї скарбони і кинув в неї свої мідяки та срібло. Та подорож забрала Аллагарови цілий день.

(Закінчене на сторони 21-ій.)

Евген Єлачич

КОЛИСКА НАРОДІВ.

(Продовжене).

Колиж з підчас перемандрованя на південь тривок полярної ночі зменшував ся, жертви Соми приношено лише протягом 60 днів, 10, 5, і до однієї. Колиж доконало ся перемандроване до країн де сонце ані на одну добу не ховаєть ся під обрієм, правдиве значіне жертви забуло ся, але жертву приношено що-ночі після старого звичаю. Сим поясняє ся також і ся увага святих писань, що сю жертву можна приносити лише в одну або дві ночі в році., але ніколи більше як у 100 ночах.

Варто завважати, що в перській Авесті подібують ся зовсім подібні обряди, але пристосовані до країни, де замість пільми панує періодично посуха.

Як Індра бореть ся за світло з своїм ворогом Валою, Врітрою, Піпру, так у Авесті бог Тіштріяс бореть ся з богом посухи Апаосхою (ара. пор. лат. aqua; oscha пор. наше сохнути), поборює його за помочою вітру та світла і увільняє сонце зорі та води. В часі тієї боротьби жерці покріпляють бога співами та жертвоуванем, себто, виливанем „гаоми“. Ті жертвоуваня гаоми також нічні і можуть приносити ся в одну, дві, 10, 60, але ніколи не більше як 100 ночей у році.

Я вже не раз згадував про боротьбу Індри з ворогами за світло. Ся боротьба являєть ся одною з головних основ усієї мітології Вед. Індра бореть ся з богами холоду і пільми, які зуть ся Вала, Піпру, Шушна, Врітра або Агі (гадюка). Боротьба ведеть ся за світло, за визвілпоневоленних богом пільми коров, зорь, сонця або води. Індра увільняє їх. Одно з його численних імен зве його свободарем води. Історію тієї боротьби давні коментатори пробували пояснити як вособлене хуртовини. Вони думали, що Врітра, який поневолює води і світло, се темна громова хмара. Індра бє темного бога блискавкою, вбиває, і наслідком тієї побіди стаєть ся визвіл води — дощ, а потім — прояснене неба. Але таке пояснене зовсім штучне і натягнене. Густі хмари затемнюють сонце, але не поневолюють його. І чи можна впевняти, що наслідком хуртовини визволяють ся зорі? А за того се пояснене зовсім не пояснює, що значить увільнене

коров, себто, соняшних днів. Тілак легко збиває таке толковане мітичних оповідань. Неприродність гіпотези про хуртовину доводить до цілої низки нісенітниць. У Ведах говорить ся виразно, що Індра поборює Врітру в далеких сторонах, де панує пільма, і де Врітра оточений водою. Врітра живе в „підповітрянім просторі“. Тимчасом хмари не можна назвати положеними в далеких просторах, ані в підповітрянім просторі. Так само в Авесті боротьба бога Тіштрія з богом Апаосха провадить ся не над землею, як хуртовина, а в озері, під водою. Сонце надовго ховаєть ся під обрієм, і для стародавних людей се було полоненем сонця в палаці бога пільми. Сонце западає вниз, у море, значить у палаци бога Врітру, десь там у низу під водою. Бог світла і добра Індра вибирає ся в далекі країни на боротьбу з Врітрою, перемагає його і вертає на небо зорі, сонце і корови-дні.

VIII.

Те, що Індра освободжає також воду, має троха инше значіне. В Рігведі часто говорить ся про небесні води, які одначе зовсім не те саме, що дощева вода. З небесної води повстав усей світ і все, що не є на землі. Найстарші грецькі філософи і легенди многих народів так само говорять про походжене всіх тіл, а особливо всіх живих тіл з води. Велике значіне води для всіх живих творів неминучо наводило людський розум на подібну думку. Світогляд Вед уявляв собі се ось як: над землею небесне склепінє в формі півкулі, земля пласката, як тареля, а під нею півкуля, де містить ся царство темряви. Між надземним простором і підземною країною пливе раз-у-раз неперервана течія небесної води, що дає жите на землі всім живим творам. Тільки завдяки доступови води згори і знизу, спід землі, на землі процвітає жите. Небесні води приносять з собою також насія жита. Та ось у певну добу року коловерт води зупиняєть ся і жите на землі немов би завмирає. В часі полярної ночі наступає доба студені та морозів, жите мусить не мов завмерти, а мороз буквально сковує рухливу воду, переміняючи її на твердий лід. Се описуєть ся в Рігведі як полонене води лютим Врітрою. Він не тільки пожирає сонце, зорі, корови, але також поневолює, заковує во-

ди, поки побіда Індри не увільнить їх.

Те саме пояснене дуже добре толкує також містичне оповідане Авести. Поклонник Агурамазди після законів Авести по смерті повинен бути перед похороном покладений лицем до сонця, що сповняєть ся й до-сьогодні. Дивлячи ся на сонце лицем людина по смерті очищаєть ся від усіх гріхів зроблених за життя. І ось у Авесті подибуємо ось яке цікаве запитане людини і відповідь на нього бога. Людина запитує: „Коли минуло літо і настала зима, і людина, поклонник Агурамазди умре, що зробити з мерцем?“ На се бог Агурамазда відповідає: „В такім разі в домі треба викопати простору яму і положити у неї мертве тіло; нехай воно там лежить дві ночі, три ночі або місяць, поки птахи не почнуть літати, рослини не почнуть рости і води знов плисти. І тоді нехай положуть мертвого лицем до сонця“. Значіне цієї розмови очевидячки таке, що людина, яка умерла в початку або в протязі зими, себто полярної ночі, повинна лежати без похорону і ждати появи сонця, хоч би йому довело ся ждати кілька день або й місяць. І тут знов бачимо згадку про довгу полярну ніч, а слова „поки води знов не почнуть плисти“ являють ся рівнозначними з наступленем весни.

IX.

Найстарша частина святої книги Перзів, Авести, заслугує на особливу увагу задля своїх на причуд ясных і не двозначних свідоцтв про те, як виглядала стара вітчизна Индоевропейців. Ся частина зветь ся книга Вендідад і складає ся з 22 розділів. Два перші розділа своїм змістом і значінем, а по-части навіть мовою і способом вислову дуже відріжняють ся від дальших розділів, не мають з ними безпосередного звязку і вже на давніших коментаторів робили вражінє припадково пришитих або приставлених останків якоїсь иншої, геть давніщої книги. Те саме завважають і новочасні фільольоги. І ось супроти нових, доси вказаних дослідів ті два перші розділа набирають зовсім виїмкового значіня.

В першім розділі вчислено 16 країв поперед усього сотворених богом Агурамаздою. Із тих 16 країв 7 останніх удало ся звязати з певними відомими географічними місцевостями. Отже, край Суггда, се очевидно місцевість відома з описів походів Александра Македонського під назвою Согдіяна, теперішній Самарканд; край Муру, Маргу, чи-то Маргіяна — теперішній Мерв; край Бакгаді — теперішня Бактрія; край Харойю, чи-то Харойва — стародавна Арейя, те-

пер Герат; край Гарагахваіті — колишній Гарауваті, тепер Гарут, річка в Афганістані; край Гаутумант — тепер Гевмент, річка тамже; край Ракга — колишній Ран, і нарешті край Гаитагенду відповідає старогиндуській назві теперішнього Пенджабу — Сантазіндгу. Те, що останні 7 країв з 16, що творили царство Агурамазди зявляють ся не фантастичними, вигаданими термінами, а зовсім певними географічними місцевостями, розложеними в більше або менше близьких одна до одної частинах - південної і середульшої Азії, де справді жили й живуть доси Индоевропейці, мимохить викликає здогад, що й перші 9 країв Агурамазди також не вигадані, але будуть назвами місцевостей давніше залюднених Индоевропейцями. Нам тепер не можна взяти ті імена з жадною певною місцевостею, бо ті місцевости тепер або лежать пустелею, або ще за передісторичних часів були опущені первістними мешканцями. Порядок, у яким названо 7 вчислених країв, показує, що се правдоподібно були етапи, якими йшли з півночи на південь прапрадіди Перзів та Гиндусів, або може навіть прапрадіди Индоевропейців за їхнього ступневого переходу на південь. Останній названий край — Пенджаб, правдоподібно був найбільше на південь висуненим місцем, де жили ще не розділені Перзи та Гиндуси. З нього Гиндуси рушили на південний схід, а Перзи на захід до сучасної Перзії. Коли і відки відділили ся їхні європейські кривняки, з Авести, ані з Вед, поки що не видно.

Супроти всього сказаного тут особливої ваги набирає опис першого краю Агурамазди, де на самий перед жили прадіди Индоевропейців. Сей край зветь ся Айріяна Ваейо, що згоджуєть ся з пізніщою назвою захованою в перзських письменстві — Іран Ваейо. Слово Ваейо, чи Веїо кметить сімя, зародок, або зерно (найвластивіше яйце, не здрібніле у Поляків ще й доси јає, у галицьких Українців єїо, у Чехів vaјse). Слово ж Айріяна, Іран, се назва народа, — Арійці, прапрадіди Индоевропейців. Отже, назва першого краю Агурамазди, по нашому буде яйце чи зародок Арійців. Сей край в жаднім разі не буде теперішній Іран, який одержав свою назву пізніше, від іранських або арійських народів.

В Авесті досить докладно списано обставини життя в Айріяно Ваейо, і нема підстави не приймати сей опис за вірний, без алегорії і фантазій. Первісно Айріяна Ваейо був дуже гарний край, щасливий первотвір бога. Се був край теплий, з довгим літом і з короткою, не дуже гострою зимою, так що люди жили в нім у достатку. Але і лукавий ворог Агурамазди, бог Ангра

Майніус задумав погубити той край і наслав на нього мороз і сніг. Він зробив те, що зима почала ставати чим раз довшою і гострішою, а літо коротшим, і нарешті дійшло до того, що коли вперед було 10 місяців літа, а два зими, потім стало навпаки 10 місяців зими, і тільки 2 місяця літа, так що людям стало неможливо жити довше в тім краю. В найновіших часах, коли наука довела таку переміну клімату на півночі, де протягом межиледівцевої епохи було дуже тепло, і де від початку остатньої ледівцевої епохи зробилося дуже зимно, і так стоїть аж дотепер, нема ніякої підстави приймати вище наведений опис Авести за чисту вигадку. Далеко природніше дивитись на той опис найстаршого краю Агурамазди, як на історично-правдивий опис давньої вітчизни Арійців, положеної високо на півночі, та про те, теплої, що мала 10 літних і 2 зимових місяця, поки не настали довгі та страшні морози, що змусили людей до виандрованя.

В другім розділі книги Вендідад стрічаємо дуже яскравий опис ступневого наставаня ледівцевої епохи, що змусила людей покинути свою щасливу вітчизну. По опису щасливого життя в Айріяно Ваейо, в тім раю Арійців, ось що говорить ся про втрату того раю. Наступлене прикрих умовин життя проповів наперед сам бог, який упередив людей, що на них чигає страшне лихо, наступ морозів. Старшого людей, Уїму, покликано на нараду богів. Він зявив ся, і Агурамазда сказав йому: „Уїмо, благородний сину Віванггата! На землю зійдуть пагубні зими і принесуть з собою страшні, люті морози. На землю впадуть пагубні зими і принесуть сніг на 14 пальців завгрубшки навіть на найвищих верхах гір. Вигинуть усі три кодла звірів: ті що живуть у лісах і степах, і ті, що живуть на високих горах, і ті, що живуть у глибоких долинах; тому зроби „Вара“ на чотирі кута і з довгими стінами з кожного боку. До сієї твердині збери всіх людей і овець і коров і пташню і псів і червоний горячий огонь“.

Уїма зробив так, як йому було сказано. Він збудував великий Вара, захорону від снігу й морозу, зібрав туди насія ростин, звірів і людей, — і говорить ся далі в тім місці: „Сонце, місяць і зірки сходили над ними тільки раз у рік і рік видав ся їм як один день і одна ніч“. Повторяю, не маємо найменшої підстави приймати се все за вигадку, коли се очевидячки історичний спомин, правдива традиція, дуже згідна з тими дослідями, які в останніх часах вдало ся здобути науці геології. Коли скінчив ся останній, теплий межиледівцевий період, геологія поки що не усталила ще докладно, але геологи чим раз

більше схиляють ся до того, що се було не зовсім так безконечно давно, і що час, який минув від тоді до наших днів, можна правдоподібно приймати на 10.000 до 15.000 літ.

Розумієть ся, в краю Айріяно Ваейо, де було первісно 10 теплих місяців і лише два холодні, полярна ніч ледви чи могла стати такою довгою, як сказано в наведених словах книги Вендідад; слова: „Сонце сходило тільки раз на рік“, справедливі тільки для самого бігуна. Та се можна пояснити пізнішим змішанєм споминів про жите людей в Айріяно Ваейо і жите ще давніше, на дальшій півночі.

В гиндуських Ведах маємо подібний опис згубленя первісної вітчизни, про яку віщує людям божество. Тількиж гиндуський переказ замінив незрозумілий уже для гиндусів сніг водою. Гиндуські перекази говорять, що проводир людей Ману одержав осторогу від бога, який зявив ся йому в особі риби. Риба промовила до Ману: „Води набіжать, заллють собою всю землю і погублять усе живе. Від сего я хочу врятувати тебе“. Ману буде не Вару, а корабель, і збирає в нього всякі живі твори. Наступає потопа, корабель підіймає ся на воді і пливе. Риба тягне корабель до вершка гори, що по якомусь часі виступила з води; тут корабель зупиняєть ся, Ману висідає з своїми і дожидає, поки не опадуть води. Ся гора зветь ся „Ману-равасаранам“, себто, висідка Ману.

Гиндуське оповіданє без ваганя тісно звязане з оповіданєм Авести і говорить про ту появу, та вже не так докладно, заміняючи сніг на ближче Гиндусам живло — воду. Ціла низка деталів у обох оповіданях згоджуєть ся. Між иншим у Авесті уратована людина зветь ся Уїма син Віванггата, а в Гиндуських книгах являєть ся Ману син Вівасвата; очевидно Уїма і Ману одна і та сама людина. Мимохить насуваєть ся також близька подібність Гиндуського оповіданя з біблійним оповіданєм про потопа. Біблійне оповіданє без ваганя Жиди перебрали від Вавилонців, а Вавилонці можливо взяли його від давних арійських племен, коли воно не було льокально вавилонським.

Х.

Розумієть ся, немалу вагу мають також міти і традиції європейських народів, особливо в тих разах, де в них можна знайти мотиви подібні до старогиндуських та перзських. Перекази Кельтів, Германців, Литовців і Греків містять у собі цілу низку свідоцтв і звісток, які найлекше зрозуміти з погляду полярної гіпотези. Та я не буду заходити ближче в те питанє, бо се виходило б за межі сієї невеликої розвідки.

(Далі буде).

Н. А. Рубакин.

КАМЕНІ, ЩО ПАДАЮТЬ З НЕБА.

з московської переклав В. Б.

(Продовжене).

Краще дослідити, ніж здогадуватись.

Але се лехко тільки сказати. А як його зробити? Бож самий камінь нічого про себе не розповість. Він лежить тай мовчить, — от і все. Що він таке і звідки? Про се доглупуйсь як умієш.

От що зробив в році 1794 один знакомитий німецький вчений, на імя Глядні. До него теж дійшла чутка про те, що часом з неба падають камені. Глядні знав також що багато вчених тим чуткам не вірять, а декотрі навіть те і висмівають. Глядні поклав зробити так, як він знав. Він сказав:

"Пощо балакати та робити здогади? Чи ж не краще взятись та й добре роздивитись на ті самі камені, про котрих кажуть, що вони з неба. Тай роздивитись не як небудь, але уважно та докладно; а попри те, брати на увагу всілякі властності тих каменів, навіть найменші і навіть такі, що ледво їх мож зауважити. От яким чином дійсно мож дізнатись чогось певного".

І Глядні почав діставати уламки впавших з неба каменів. Він писав про те своїм приятелям та знакомим; став розпитуватись в них про випадки падання каменів; питавсь скрізь і в кого тільки міг про те, нежаліючи своїх заходів.

Глядні був знакомитою особою. Про него знали вчені усіх осьвічених країв. Знали, що коли Глядні візьметь ся до чогось, так певно, що він того доконає, свого часу не змарнує. Багато людей, вчені і невчені, повідомили Глядні про все що вони знали про падучі з неба камені. Дістав він і кілька уламків тих каменів. Про ті уламки розповідали, що вони впали перед людськими очима. До тих уламків і взяв ся Глядні. Він почав їх досліджувати.

Але що таке — досліджувати? Досліджувати, себто, уважно придивлятись та пізнавати таким робом їхні власності та якощі. І не тільки оглядати, а й порівнювати зі всілякими иньшими камінями. Під час такого порівняння найлекше зауважити ріжні особливості. Приміром, натуральне залізо та залізні руди були знайдені на землі в багатьох країнах. Ті руди бувають ріжного вигляду: руді, червоні і навіть цілковито не подібні на залізо. Але є такі за-

лізні руди, що подібні до металю з свого вигляду: вони блищать. Отже руда до руди, а залізо до заліза не завжди придаєть ся, і властності та якощі у них ріжні. А які ж властності та якощі будуть у тих каменів, що впали з неба? Уважно придивляючись, Глядні порівнював їх з иньшими камінями. Пробував їх всіляко лугом та квасом і завжди своїм очам вірив більше, як чіімсь словам.

Глядні працював дуже пильно. Йому кортіло діпятись правди. Чужі гадки та балачки його не обходили.

Глядні хотів розв'язати отсе питане: чи правда, що ті камені падають з неба. Коли се правда, так вони повинні ріжнитись від земних каменів, від тих що є в глибині землі.

Однак Глядні шукав відповіді собі у самих каменів. Після його прикладу і иньші вчені почали те саме робити по иньших країнах. Усі вони щиро і пильно досліджували, тай і досі те роблять. І роблять се з любови до правди, йдучи до неї уважно, але й ґрунтовно. І дуже багато дечого діпjali з пунктуальністю. Звичайно, така робота вимагає великої праці. Та без праці ніщо не даєть ся. Без праці нічого не довідаєш ся з певністю.

Далі і буде розповіджено про те, що до сього часу довідались про падаюче з неба каміне і яким робом того діпjali.

Ті камені з давних часів зуть ся **метеоритами**.

Як досліджують ті камені.

А камені справді падають часом з неба. Про се тепер усі знають. Багато людей на власні очі те бачило і бачуть. Що року зазначають кілька випадків падання тих каменів. Їхні уламки збирають і посилають вченим людям. Камені, падаючі з неба проголошені державною власністю. Себто жадна приватна людина не має права затримати в себе, а має віддати його до якого-небудь музею. За се видаєть ся надгорода. Запроваджено таке тому, що кожний упавший з неба камінь щось провиднює. Його треба насамперед переховати, щоб не пропав, і знов треба зробити так, щоб кожна вчена людина бачила і досліджувала те каміне.

От чому те впавше каміне переховують у музеях. Є такі камені в музеях по великих містах Московщини є і на Україні, але найбільше того є в музеях Західної Європи та Північної Америки. Приміром, у Відню є музей, де переховують ся сотки того каміня. В тім музею призначено під них кілька великих кімнат. Попід стінами тих кімнат стоять шклянні шафи, а в тих шафах лежать ті камені, кожний в окремій пушці, і біля кожного каменя напис,— де і коли він упав. Тими кімнатами заряджує окремий вчений; він доглядає їх і провадить колектоване нових, де може знайти, через всіляких людей. Кожна вчена людина має право досліджувати ті камені. На те призначена також окрема кімната. В ній є всілякі орудини про такі досліди: баньки, шклянки, спеціальні машинки до гладження каміня, спеціальні лампки до распеченя та топлення, спеціальні побільшаючі шкла. Кожний камінь досліджують всіляким робом: його і обгладжують, і распікають, і топлять, і поливають всілякими квасами та лугами; від каменів відтинають тоненькі скалки і приглядають ся їм крізь побільшаючі шкла. Кожний новий камінь порівнюють з иньшим каміням. Таким робом довідують ся дуже багато про ті камені. Такому дослідові багато помагає те, що тих каменів назбирано досить багато. Дивлючись на один котрий-небудь камінь, годі багато чого довідатись. Тому роблять так: спочатку треба зібрати більшу кількість небесного каміня; потім їх треба добре оглянути; потім порівняти один з одним; потім посортувати; потім треба здогадатись звідкіля вони взялись. Про се треба позбирати свідчия про те, як вони упали; в котрі дні і години та місяці року їх більше падає, а коли менше. З котрої місцевости в небі ті камені зявляють ся? І чому власне з тієї місцевости, а не з якої иньшої? А щоб про те довідатись треба дивитись не на камені, але на небо. А щоб краще роздивитись треба до того люнет та всіляких иньших орудин. Довідавшись про всілякі деталі дотичні падучого з неба каміня, можна почати будувати здогади, звідки ті камені і що таке вони. Але се ще не все. Потім ті здогади треба перекритикувати, чито перевірити. Коли ті здогади витримають всілякі перевіреня від усіх людей, тоді можна бути певним, що правда про те каміне знайдена.

ГОЛОВА II.

ЧОМУ КАМІНЄ ГОРИТЬ, ЯК ПАДАЄ?

Камені з неба на дні океана.

До чого людина не придивляється, того і

не бачить добре. А до чого придивиться, те й распізна краще. Так, приміром, було і зкамінем, що падає з неба. Ті камені здавались чимсь надзвичайним, дивним, що не згуста трафляється. Що року беруть з землі таке каміне, упавше з неба — перед очима усіх. Але трафляється, що ті камені падають просто в океан, або у море. На земній кулі більше морь як суходолу. Що упало на їхне дно далеко від берега, те й пропало, бо з дна незавжди мож видобути.

Був такий випадок. Плив океаном паровець, що прокладав дном океану кабель. Ся робота вимагала проміру глибині моря та яке там було дно. Щоб докладно довідатись почали пускати на дно орудину подібну на ятір вигляду призми. За помочою тієї орудини дістають з великої глибині намул та пісок. Таким чином і тоді дістали намул з дна океану. В тім намулі надибали якийсь чорний шутер. То були куснички каміня, що нападало в океан з неба. Певно, що на днах морь ложить багато великих уламків небесного каміня.

Камені з неба в диких пустелях.

Але камені не тільки падають з неба у море, вони падають і на пустелі та дикі країни. Часом трафлялось, що як їхав якийсь подорожний в пустопорожній та дикій місцевості, враз надибав ся йому камінь дивного вигляду.
(Далі буде).

ЧІКАГО ІЛЛ. Червня 3, 1920.

Вп. Товариші!

Залучаю "Моней-Ордер" на передплату і прошу висилати мені "Заморський Вістник" число за числом, почавши від числа 5-го.

Попередних чотири чисел я отримав, а прочитавши їх, я бачу, що подаєте здоровий матеріял, яким кожна людина задоволить себе. Я думаю, що лише в такий спосіб удасть ся нашим людям двигнути себе на висший щабель; і сим способом не мине пару років, як наш загальний прозріє щось кращого та й цікавішого, від котрого передсим не оден може й уникав, бо мовляв, щоби "не зіпсути" себе. Але ось по малу, точка за точкою, людина видобуваєсь з тих бурянів. Людина ж свідомо себе починає братись до роботи і причиняєсь до заложеня підвалин на будучність, а щоби було гарнійше жити в будучности, то на се потреба свідомих людей, людей зі здоровим характером.

Зповажанем

С. Вербовецкий.

ЗОРІ ГРЕЦІЇ.

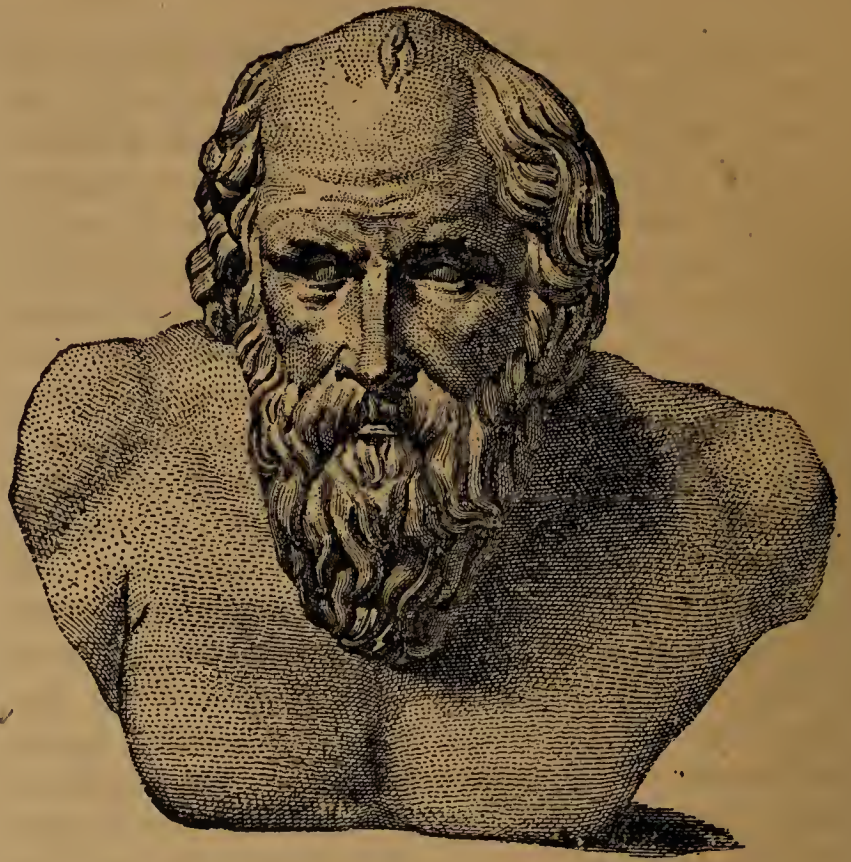
ЖИТЕПИСИ ГРЕЦЬКИХ ФІЛЬЗОФІВ.

(Продовжене.)

II.

Діоген.

412-323 Пр. Хр.

Діоген Циник, син Ікесія банкиря, був роджений десь коло 91-ої Олімпіади, в Синопі, в столиці Пафлагонії. Він був обвинувачений за спроневірене грошей враз зі своїм батьком. Ікесій був арештований і вмер у в'язниці. Наполюшений долею, яка спіткала його батька, Діоген утік до Атен. Прибувши до того міста, він удав ся до Антистена; але той, поклавши собі ніколи не мати учнів, взяв ся вигонити його геть та бити патином. Діоген був дуже засмучений таким прийнятом, але не хотів уступитись. "Бий — не бійся", сказав він Антистену, схиляючи голову: "Ти ніколи не знайдеш задосить твердої ломаки, щоб примусити мене утикти, як ти говориш". Переможений Діогеновою влізливостею, Антистен заспокоїв ся і дозволив йому бути його учнем.

Вигнаний з рідного краю і без жадного отримання, Діоген дістав ся у великі злидні. Одного разу він зауважив мишу, що весело бігала туди та сюди без жадного страху бути заскоченою надходячою нічею, без жадної жури про те, де їй доведеть ся спати і навіть без думки про їжу. Се погодило Діогена з його злидніями. Він поклав собі жити бзжурно та позбутись усього, що не є конче потрібним до підтримання життя. Він продовжив свою загортку так, що коли він замотував ся у неї, так вона могла служити йому і про спане і про загортане. Його рухомість складалась з торби, кухлика та ломаки; і кудиб Діоген не йшов, він усе ніс свій "маеток" із собою. Свою ломаку він брав тільки тоді, коли йшов на село або в дуже надзвичайних випадках. Він казав, що вдійс-

ності не ті особи вбогі, котрі глухі або сліпі, але ті, котрі немаєють торби.

Він завжди ходив босоніч; навіть сандлів не брав на ноги й тоді, коли ґрунт вкривав сніг. Він намагав ся при звичаїти себе їсти сирове мясо, але того пункту досконалости він ніколи не осяг. Діоген просив одного свого знайомого відступити йому маленький куточок в його мешканю, куди він міг би часом зайти. Та коли той відтягав ся дати Діогенови рішучу відповідь, він посів собі черепяну балію, котру він завжди двигав із собою; та балія була єдиним житлом, яке Діоген мав у своїм житю. Під час літної спеки, коли поля вигорали від сонця, Діоген мав звичай викачуватись в палючій піску, а взимку обіймати статуї вкриті снігом, щоб при звичаїти себе терпіти без болю спеку та студінь.

Діоген поводив ся з усіма згїрдливо. Він обвинувачував Плятона з його учнями за роскидність та за злочин любленя оплисків. Усіх бесідників він прозивав "рабами народу". Він казав, що корони були такими ж ламкими ознаками слави, як бульки на воді, котрі пукають в хвилі свого витвореня; що театральні вистави були дивом тільки про дурнів. Одним словом, ніщо не втікало від його сатиричного настрою.

Діоген їв, розмовляв, спав без робленя собі жадної ріжниці, де йому не нагодило ся. Вказуючи одного разу на Юпитерове капище, Діоген проголосив: "Яку чудову ідальню побудували мені онде Атенці!"

Він зчаста казав: "Коли я застновляюсь над

керманічами, лікарями та філософами, котрих тримає в собі світ, так я відчуваю снокусу подумати, що людина значно вивернується своєю мудростею понад худобу; але, з другого боку, як я спогляну на жерців, на тлумачів сонів та на людей, котрі надимають ся від гордощів на-рахунок своїх маєтків та гонорів, тоді я не годен инакше думати про людину, як про найдурніше сотворіне зпоміж усієї звірини“.

Коли одного разу Діоген був собі на проході, він приглядався якійсь дитині, що пішла воду просто з жмені. Він відчув себе дуже враженим тим. "Як!" сказав Діоген, "невже ж діти знають краще від мене, якими речами має людина бути задоволена?". Кажучи се, Діоген витяг з своєї торби кухлик і розбив його на черіпе, яко зайву рухомість. Цариною Діогенової філософії були чесноти, але він не занехував і інших наук. Він посідав жвавї здібності та великий дотеп.

Одного разу Діоген провадив бесіду про дуже серйозну та великої ваги справу, але усі обминали його, не звертаючи найменшої уваги, про що Діоген балакав. Тоді він почав співати. Юрба народу оточила його. В тій же хвилі він скористав нагодою суворо їх збештати, що вони скуплюють ся коло него цілою юрбою і з захопленем прислухають ся до чистої дурнички, а не хочуть слухати про річі геть більшої ваги.

Одного разу вполудне Діоген ходив з запаленим смолоскипом в руці; коли його спитали, пощо він те робить, Діоген відповів: "Я шукаю людини". Іншого разу він став гукаати серед улици: Гей, люди, люди! Коли величезна юрба збіглась до него, Діоген почав розгонити їх своїм патином, кажучи: "Я кликав людей“.

Александр Македонський переїздом через Коринт поцікавив ся бачити Діогена, котрий випадково був тоді в тім місті. Александр знайшов Діогена, як той вилежувався на сонці в діброві Кранеї, де він цементував свою балію. "Я славетний король Александр" сказав македонський завойовник. "А я", відповів філософ: "пес Діоген". "Ти не боїш ся мене?" продовжував Александр. "Чи ти добрий, чи лихий?" завернув Діоген. "Добрий" відповів Александр. "Хто ж би боявся доброго?" сказав Діоген.

Александра здивувала Діогенова просякличість та вільні манери. По кількох запитах він сказав йому: "Я бачу, Діогене, що тобі бракує багато річей; і я буду щасливий помочи тобі: жадай від мене чого ти хочеш?" "Відступись

трошки в бік", відповів Діоген; "ти заступив мені соняшні прооміні“.

Не дивно, що Александр стояв вражений, бачучи людину, що була цілковито вище усіх людських бажань. "Котрий з двох богатший?" продовжував Діоген: "чи той, що задовольняється своїм покривалом та торбою, чи той кому замале ціле королівство і котрий щодня виставляє себе тисячам небезпек ради поширення його меж?" Александрови двораки відчували пониженем, що такий славетний король робив так багато гонору такому псови як Діоген, котрий навіть не підвів ся з свого пляцу.

(Далі буде).

(Закінчене з сторони -14-ої.)

"ШЛЮБ БОГІВ".

Його несли сидячого на злотім коні, котрий був поставлений на плятформу, котру двигало зо двадцяттеро людей. Вони переносили того идола від божниці до божниці після загаду обслуговуючого жерця. Як идол прибував до котрої божниці, заряд того пляцу розбивав фляшку лавендрової води над боввановою головою (бо тоді була найгорячіша доба в році і боги "було душно") і квітчали герляндами з квіток. Були давані подарунки жерцям і рецитовані "мантрами" (себто формули з гиндуського служебника, вложені до співу всупроводі музики або ритму), а відтак бог знов був браний на плечі і несений до слідуячого капища. Той жрець, що їхав на плятформі враз з подобиною бога був, здавалось, страшенно змудженим, але він терплячи виконував свій обовязок.

Тисячі барвисто вбраних чоловіків та жінок, цікаві церемонії, сухе русло річки з її бордюрами хвилюючих кокосових пальмів і понад тим і крізь усе те відчуване божеської присутності, що той наряд, здається, відчуває, навіть всупереч їхнім веселощам і часом викликаючим запит вчинкам, — усе те турбує чуте та заморочує розум аж поки ви не згубитесь в плутанині думки, де власне Схід і Захід собі суперечуть.

Практичний мешканець Заходу бачить багато такого, чого він не міг би наслідкувати в тій діточого розуму вірі та простеньких церемоніях. Але попри те він бачить багато і такого, що він любив би очистити та ушляхотнити. Колиб та простенька віра могла бути злучена зі шляхотним етичним кодексом, тоб була на правду, сила.

(Кінець)

Віджитки в людській натурі.

(Звірскість, дитячість, історична минувшина.)

II.

ЗРІСТ ТІЛА ТА ІНТЕЛЕКТА.

Людина починаєть ся від сполуки жіночого яйка з чоловічим насінем. Те яйко та насіне, як потім і зародок, містять в собі матерію зложену з матеріяльних складників, і з нематеріяльного "житя", що ту матерію оживляє. Те "жите" є зародком, чи насінем, з котрого розвинеть ся потім інтелект людини, щось невидиме, недосягле жадним матеріяльним робом, що ми звемо "душею", "свідомостою" — слова, що нічого не провиднюють.

Від початку заплодження та зросту нова людина в зародку починає відбувати дивні метаморфози, чито перетвори. Там в таємничім сховку матириного черева повторюєть ся в скороченю цілі геологічні доби, переходять міліони літ еволюції, дивна мандрівка від яєчка до безголового гробака, від гробака до ящіркоподібного сотворіня з зябрами, відтак до хвостатого малпоподібного сотворіня, відтак до волохатого чоловіка; (перед народженем те волохно з дитини спадає, лишаючись тільки на голові). Потім стають уродини.

Але се родить ся не людина ХХ столітя. Се в сьвіт приходить сотворіне з передледівцевих часі, з перед соток тисяч літ, звідтам, звідки люди почались.

Тепер те сотворіне, що звемо "немовля" має рости (хлопець яких 20 літ, дівчина яких 18) зак тілом не здожене і не вирівнаєть ся з сучасним людством.

Зі зростом тіла росте і той невидимий "інтелект" та "душа". Але знов диво над дивами! Не так в тілі, як в душі зростаючої дитини відбувають ся більш менш усі ті історичні доби, проявляють ся усі ті добрі і погані вдачі, які пережили та посідали його батьки, діди і прапрадіди, ціла його нація.

Отже в зростаючій дитині шаблево перейдуть: час німого малполюда, всілякі шаблі дикунства, варварства, невільництва та паньщини, часи недавно минулого абсолютизму аж до нашої хвилі.

Аде ся повища скаля — загальна. Кожна нація що до історичности, і кожна родина що до вдачі мають ще свою власну скалю.

Приміром, Українці перебули малполюдство, дикунсьтво, варварство і паньщину, але майже не жили в капіталістичній історії; і, навпаки, Англійці мали уже кілька сот літ капіталістичного житя. Отже українська та англійська дитина будуть собі подібні в літах десь до

— 15, а відтак англійська дитина стає серйознішою, духом старшою від української, бо тут кінчить ся спільність періоду паньщини. Українці закінчують свою історію паньщиною та поваленем абсолютизму, а Англійці те усе віджили поверх триста років взад. Але, з другого боку, дитина чорношкірого Нігра Центральної Африки, доростаючи тілом до 20 літ, позістає духом в дикунстві, як пересічний Араб не йде далі варварства.

Придивімось тепер блище, що дієть ся в інтелекті зростаючої людини, хоч би й української нації.

В часі дитинства, десь межі двома, а сімома роками діти захоплюють ся казками; вони люблять слухати казки про котів, псів, лисів і всіляку иньшу звірину. Тоді в уяві дітей та звірина грає ту саму ролю, що й люди. Діти люблять ляльки і до неживих витворів ставлять ся, як до живих сотворінь; розмовляють з ляльками, годують їх. Се розум дитини ще жие в часі дикунства, коли людство уважало звірину за розумніщу і вищу від себе, коли воно творило ідоли і молилось до тих рукотворних потвор. Тоді душі дітські переповнені всіляким страхітем, котрого натерпілось людство в прадавнину, і жах котрого відтаврував ся на душі нащадків, що не зітреть ся ще може і тисячі літ. Кажуть, що діти посідають "буйною фантазією", коли в скрученій шматці добачають дитину, в корчі будяків многоголового змія, в маленькім хрущі страшного звіря, тощо. Ся "буйна фантазія", — се мильність кволого розуму з часів негладженого каменя. Діти люблять слухати казки, бо то література того прадавнього віку; діти цікавлять ся всілякими блискучими та барвистими річами, як се робить і дикун.

Але з року на рік діцький розум переходить шаблі дикунства аж десь коло п'ятнадцятого року в хлопцях зявлюєть ся велика буйність—се їхні душі переходять часи варварства, часи середньовічного козацтва. Хлопці хочуть битись, воювати. Тоді вони грають ся в "Козаків та Татарів", тоді вони повні геройського запалу.

Але тільки хлопці. Дівчата ж, навпаки, стають тихенькими. Бо від часу варварства жінка стала невільницею чоловіка, і та неволя обіймає дух дівчинки, і воно сидить тихесеньке в той час, як її брат вибрикує повний душевних рухів.

Так доходить до "повних літ". Здаєть ся, що історична шумовина сходить з інтелекту молодої людини, мовляв людина стає "повного

розуму“. Але се тільки здається. Придивімось ближче і побачимо, щось иньшого.

Коли тіло доростає своєї межі, далі котрої воно вже не росте (хіба що відновлюється або часом грубшає), що діється з інтелектом? чи й він кінчить свій зріст?

Власне що ні! Хоч як би людина не занедбувала в життю свій інтелект, він, через набирание навіть звичайної житевої практики, всеж зростає, хоч не так пишню, як інтелект тієї людини, що дбає про него. Та біда в тім, що на світі є мало інтелектуально розвинених людей. Здебільшого маємо міліони людських дорослих тіл з занедбаним інтелектом.

Людський інтелект прагне розвитку без кінця. Хоч тіло старіє, але він з роками у пильнуючої його людини стає міцнішим, з вірляти виростає на орла і шибє думками в безконечності всесвіту, зазирає в таємниці глибінь землі, і моря, міряє простори межі зорями, обчислює молекули та атоми і прагне самого себе пізнати. Розвиткови інтелекту сприяє наука та чесноти. Є багато людей вчених, але без чеснот, а знов є і чесні але без знаня — і ті і ті не можуть бути названі інтелектуально розвинені. Але чесноти в інтелектуальнім розвитку відграють більшу навіть ролю, як наука. Наука дає інтелектові знанє, а чесноти лагіднять його зносять догори понад матеріяльні інтереси тіла, захоплюють ідеалами, ушляхотняють.

Отже, по досягненню дорослості тіла аж до самої смерти людина мала б зростати в силу свого інтелекту і в хвилию смерти бути найрозумнішою, найчеснішою від усіх днів свого життя. Але в дісності воно не так.

Ставши дорослою (тілом), увільнившись від догляду батьків та школи, людина кидається у "вир життя"; себто женить ся, плодить діти, намагається розбогатіти і в тій "марноті марнот" часом цілковито забуває про дальший розвиток свого інтелекту.

А людина стала з звірини людиною через само-ушляхотнене тіла і інтелекту, як з бурянів через ушляхотнене повстала всіляка наша огорожина. Але як та огорожина зведеть ся знов на бурян, коли про неї не дбати, — так і людина зведеть ся назад на звірину, коли занедба духову частину свого іства.

Від хвилі наших дитячих літ наш інтелект усе, що вчує, що побаче, питає "що се?" "нащо се?" І сими запитами він турбує нас ціле наше жите. Та людина, що квапить ся на ті запити свого інтелекту давати відповіді, розвивається інтелектуально, а та, що — ні, буряніє. А щоб той інтелект не турбував добирають всіляких способів його задурити: впива-

ють ся, грають в карти, захоплюють ся дурничками, танцями, кльобами, гостюванєм, дурним базіканєм, спором: грою у м'яч, польованєм, рибацтвом, плеканєм голубів, котів, псів, конє, перегонами, тощо.

Розвиткови інтелекту шкодять також сексуальні справи, особливо дівчатам і молодим жінкам. Дівча доти ще пильно вчить ся, доки "не стане на порі". А від тоді уся головна увага дівчини звертається на свою красу, убрание, прикраси, танці, — хлопців. І такий одур тримає жінку більш менш до середнього віку, зак пригашене пологового чутя та всіляка біда, гризоти, діти, тощо, не повернуть її до більше тверезого думаня. Хлопці ж не так підлягають половому дурманові, як дівчата і можуть глибше застановлятися в думаню. Та все ж до тридцять літ віку, хоч би й пильнуючий свого інтелектуального розвитку, молодик не є ще духово утверджений. Не дурно стародавні Жиди, котрі славні своїм інтелектуальним розвитком, мали закон після якого жаден не міг бути вчителем народу зак не осягнув тридцять літ життя.

Отже, як ми положем двадцять літ на зріст тіла, а ще десять на зміцнене інтелекту знанєм, чеснотами та думанєм, так від тридцятого року життя маємо право вимагати від кожної людини бути "дійсною людиною" з напрямком до необмеженого духового удосконалення. Але се тільки вимога. В дійстнім життю люди з тієї чи иньшої причини про інтелектуальний розвиток не дбають і з ними відбувається "еволюція задом наперед", як стоїть в одній гішпанській байці:

Людина складається ся: з людини, мули, собаки та малпи. Бо коли Бог творив живі істоти і зробив людину, так призначив їй спочатку 20 літ життя. Людина з того була не задоволена і просила в Бога довшого віку. Коли Бог зробив мулу і призначив їй сто літ жити, мула бідькалась і просила, щоб їй зменшити гірких літ праці. Так само Бог був дав довгий вік псови та малпі, але і ті запротестували. Тоді Бог зменьшив літ мулі, псови та малпі і ті літа віддав людині. Отже тепер до двадцять літ людина жие як людина, від двадцять до сорок працює як мула, від сорок до шістьдесять пильнує свого маєтку як пес, а потім старіється і стає подібною до малпи.

Се гішпанська байка. Се глум гіркої дійсності! Та людина не звиллаб себе назад до малпи, як би припилувала свого інтелектуального розвою. Тодіб вона кінчила жите не дурною малпячою подобиною, але в силі могутного розуму, що своїм зором прошиває таємниці вічності,

(Далі буде.)

Дж. Н. Ларнерд.

ВСЕСЬВІТНА ІСТОРІЯ.

(Продовжене).

Дуже різні, що до якості їхніх ознак, будуть славетні особи, котрі подибують нас, коли ми звертаємось до островів Егеї, де світло історії тепер відкриває Греків. На грецькім коні нема ані пророків, ані завойовників. Поети зявляють ся першими, проваджені сліпим Гомером (12 — 8 століте Пр. Хр. (?)), особистість котрого негодна бути викинутою з нашого розуму спритними критиками, котрі припускають, що "Іліяда" та "Одисея" походять від багатьох кобзарів, поеми котрих були пізніше зібрані до купи і приточені до Гомерового імя. Чи був він самітним співаком тих найславетніших геройських співів, чи головним співаком з якогось дивного хору, — Гомер буде займати те місце, що йому призначили Греки, яко "Батько поетів", — проводарь походу поетів усіх часів.

Слідкуючи в сім напрямку, спочатку зявляеть ся Гезіод (8 століте Пр. Хр. (?)), ритмач економічних максим та приписів непевної чесноти. Пізніше, століте чи і більше, приходять: Архилох найдавніший з грецких ліричних поетів, певно винахідник ямбічного та трохайчного виміру; Пиндар, найславетніший з ліричної школи; Сафо, — котру Платон звав "десятою музою" — перша зпоміж жінок робить ся славетною в літературі; Алкей, поетичний аристократ, та Анакреон, котрий співав про кохане та вино. В семім та шестім століттю перед Христом сі співаки давали чисто артистичну літературу Грекам. В иньшім напрямку літератури Езоп вивторив байки, або може котрийсь грек компілятор збирав байки під Езоповим імям, — коли се факт, як невірний критицизм припускає, що буцім Езопове імя стоїть яко мит. За тих же далеких століть зявились Талій та Питагора, від котрих, можна сказати, почались наука та філософія.

В громадськім житю Греків фронт історії не забрано вояками з окрівавленими долонями, яко головними характеристами їхнього часу та країни, але організаторами та реформаторами уряду, такими, як Лікурґ в Спарті (9 століте Пр. Хр. (?)), про котрого ми нічого нічого не зна-

ємо, окрім його діл; як Солон*), котрий закреслив Атенцям їхню першу народну конституцію; Як Клейстен, котрий провадив революцією в Атенах, котра дала тій державі повну демократичну конституцію після упадку тиранії Пізистрата та його синів. Навіть самий Пізистрат, хоч техникально і "тиран", був володарем в такому неорієнтальнім розуміню того слова, що має претензію на вивищене поміж політичних характерів його доби.

Греки тієї доби мають своїх мілітарних героїв: Мильтіяд, котрий проводив ними на Маратанськім Полі проти перзської орди царя Дарія; Леонід та його три сотки Спартаків, котрі згинули у Термопілях, в безнадійній обороні того переходу, супроти геть переважаючої Ксерксової сили; Темистокль, котрий, більше як хто, врятував Атени від Перзів, і (чесно судючи) він вартий назви найславетнішого зпоміж Греків; Аристид, посідаючи менше політичної здібности, як Пемистокль, противний йому в усім, посідає краще місце в історії, завдяки своїм чеснотам, що дає йому імя "Правдивого"; але усі ті герої укороновані лаврами за їхній патріотизм; вони герої не за підбій, але за національну оборону. Протягом усієї їхньої історії, здаєть ся фактом те, що Греки були менше засліплені військовою славою, ніж більшість иньших народів, чи давних, чи й новітних, і були обдаровані хоч принаймні порівнавчо, геть вищим розріжненем гострого інтелектуального закінчення в урядованю, в філософії, в літературі і в усіх красних штуках. Коли б уважати цивілізацію тільки яко витвір інтелектуальної культури, так тоді б Атенці, за їхнього часу слави, можуть бути названі найвище цивілізованим народом зпоміж усіх громад в історії людства. Але дещо з того, що, за наших днів, ми зємо чулістею, себто, тепліших емоцій релігій та глибшого сенсу божеських річей, здаєть ся бракло Грекам, яко в цілім; як також те, що ми часом зємо "моральний фибер" раси не був у них найкращим.

(Далі буде).

*) Солон, Клейстен та Пізистрат 6 ст. Пр. Хр.

І. Андрущенко.

Математичний Відділ.

(Продовжене.)

Раховане в думці.

При рахованю в думці часто не додержують ся правил на папері; в більшості зачинають з вищих порядків і постійно повторюють окремі вислідки; наприклад при додаваню $4501 + 872 =$ чинять ся так: 4501 та $800 = 5301$ та $70 = 5371$ та $2 = 5373$.

Подільність чисел.

Багато з чисел ділять ся на иньші числа без остачі; наприклад, 4 ділить ся на 2 , але не поділить ся на 3 .

Число ділить ся на 2 , коли остання цифра ділить ся на 2 , або є 0 .

Число ділить ся на 4 , коли останні 2 цифри ділять ся на 4 , або є 00 ,

Число ділить ся на 8 , коли останні 3 цифри ділять ся на 8 , або є 000 .

Число ділить ся на 3 , коли сума цифер ділить ся на 3 . Число ділить ся на 9 , коли сума цифер ділить ся на 9 . Число ділить ся на 6 , коли воно ділить ся на 2 і 3 . Число ділить ся на 12 , коли воно ділить ся на 4 і 3 . Число ділить ся на 5 , коли остання цифра є 5 , або 0 .

Прикладн: На $2 : 238, 560$; на $4 : 728, 3500$; на $8 : 31512, 617000$; на $3 : 21756 (2+1+7+5+6=21)$; на $9 : 38952648 (3+8+9+5+2+6+4+8=45)$; на $6 : 136626$; на $12 : 723264$; на $5 : 7325, 47800$.

Коли сума цифер числа при поділі на 3 , або на 9 дає остачу, то така сама остача буде і при поділі самого, числа. Напр. 34271167 ; $3+4+2+7+1+1+6+7=31$; при поділі на 3 остача 1 , при поділі на 9 остача 4 .

$$31 : 3 = 10 (1); 31 : 9 = 3 (4).$$

$$34271167 : 3 = 11423722 (1)$$

$$\begin{array}{r} \overline{12} \\ \underline{7} \\ 11 \\ \underline{21} \\ 6 \\ \underline{7} \\ 1 \end{array}$$

$$34271167 : 9 = 3807907 (4)$$

$$\begin{array}{r} \overline{72} \\ \underline{71} \\ 81 \\ \underline{67} \\ 4 \end{array}$$

Про нулю (зеро).

Нуля не складає числа, а ставить ся тільки на те, щоб означати відсутність якого-будь порядку в данім числі; так 407 містить 7 одиниць, жадної десятки і 4 сотки.

Коли додати до числа нулю, так число від сього не збільшить ся пр: $71+0=71$; $72+0+0=72$.

Коли відняти від числа нулю, число не зменьшить ся: $130-0=130$.

Коли множити яке-буд число на нулю або нулю на яке-будь число, то й буде все нуля. Пр: $0 \times 0 = 0$; $0 \times 6 = 0$; $18 \times 0 = 0$.

Завданя: На які числа ділять ся: а) 64 , б) 63 , в) 8373 , г) 77490 , г) 60423048 . Додати:

д) 874636	е) 12240999	є) 7073050
890314	17074408	6991449
890687	17104736	7001669
853877	16241431	6870352
857911	14503560	6583775
814463	16519611	6963711
806270	15965790	6940210
757193	14394320	5864070
744089	13693140	6793783
762292	16129514	6814986

ж) 97792080	з) 3842492	і) 62561524
122469207	3881399	91878734
119967745	3968937	94877753
119749416	3916286	92003398
86900088	3990565	80204076
128096149	3887505	98084158
128418920	3900033	95301328
114710880	3941420	88309920
109573818	3855694	79389300
124296601	3988267	106294633

і знайти для кожного гуртка чисел пересічне арифметичне (для цього треба суму даних чисел поділити на їх кількість).

(Далі буде).

А. Терешкевич.

ЗБІРНИК АРИТМЕТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.

(Від Редакції.)

Починаючи від сего ч. 6. "Заморського Вістника", будемо містити в нашій журналі по кілька, а часом і кільканадцять, арифметичних завдань. Ми сподіємось, що ті з наших читачів, котрі студіюють тепер арифметику, будуть їх розв'язувати по-черзі, а ми в кожному слідуєчій числі будемо давати на них певну відповідь, щоб той, що буде розв'язувати ті завдання бачив, чи добре він їх зробив, чи ні. Ми хочемо тут зазначити і гостро підкреслити, щоб наші самоосвітники звернули усю пильність своєї уваги на працю розв'язання арифметичних завдань. Бо воно не велика штука вивчити способи арифметичних дій, додавання, відбирання, множення, ділення, тощо, — але сього замало, треба вміти ужити математичне знаня у практиці. А крім того треба знати, що математика вирабляє спритність думки, через управу розуму думанем над розв'язанем математичних завдань. І се є друга причина чому треба взятись уважно та пильно до розв'язання тих завдань. Ми починаємо з початку легенькими завданнями, але в тягу часу, враз з поступом математичних викладів, дійдемо до найтяжчих кусників в сім напрямку. Сподіємось, що між читачами "Заморського Вістника" знайдеться багато любімців математики, що залюбки будуть працювати над розв'язанем тих завдань.

В разі, коли б котрий негоден був чомусь котрогось завдання розв'язати, хай напише до нас, а редакція "Заморського Вістника" радо подасть йому вказівки, як те завданя власно розв'язати.

Тип I.

Найзвичайніші завдання на додаване та відбиране.

1. Емігрантів відіслали на двох парівцях: на першій 1345 чоловіка, а на другій 2175. Скільки усіх емігрантів відіхало на тих двох парівцях?

2. Молотарка молотила жито три дні. Першого дня збила вона 2660 снопів, на другий день — 1308 снопів, а на третій — 2525 снопів. Скільки було змолочено усього снопів жита?

3. Хліб для робітників пекли два дні. Першого дня зжили 648 фунтів муки, а припічки з того прийшло 162 ф.; на другий день узяли борошна 736 фунтів, а припічки прийшло 184 фунтів. Скільки усього спекли фунтів того хліба?

4. На двох барках привезли борошно: на першій барці було 576, а на другій 635 міхів борошна; з усього того ладунку 167 міхів замокло. Скільки було незамоклих міхів?

5. На дводневний ярмарок було пригнано 1015 коней. Першого дня продано 293 коняки, а другого — 465. Скільки коней позістало не проданих?

6. Крамар мав 2708 фунтів гербати; з того він продав 758 фунтів, а потім купив собі знов 1225 фунтів. Скільки він має тепер фунтів гербати?

7. У бою брало участь 40000 жовнірів; під час бою їх убито 2743, вражено та покалічено 11248 чоловіка і до полону взято 366. Скільки жовнірів зісталось у службі?

8. В трьох містах є 55138 мешканців; в першій місті буде 23752 людей, у другій 11366 людей. Скільки мешканців буде у третій місті?

9. Майстер заробив одного року \$1250.00, а видав з того \$835.00; другого року він заробив \$1375.00 а видав з того \$893.00. Кільки майстер ошадив собі гроша протягом тих двох літ?

10. До пивниці натекло 100000 цебер води; Протягом дня робітники випомпали 75308 цебер води геть, але через ніч знов туди натекло 25308 цебер води. Скільки цебер води було у пивниці на другий день рано?

11. Один підприємець був винен до банку \$100000.00. Першого року він вернув до того банку \$25500.00, другого року \$18725.00, а в третій році вернув стільки як першого і другого року разом. Скільки йому позістає ще платити до банку?

12. Брат мав \$35680.00; він лишив собі з тих грошей \$25330.00, а решту віддав сестрі; сестра з тих отриманих від брата грошей поклала \$6830.00 до банку, за \$2125.00 купила дім, \$1065.00 позичила своїй товаришці, а решту лишила собі на прожиток. Скільки вона собі лишила грошей?

(Далі буде).

ЕЛЕКТРИЧНІСТЬ В МОДЕРНІМ СВІТЛІ.

(Закінчене з ч. 4. "З. В.")

У Шведчині та Норвегії подостаток водної сили на велику скалю підніс зріст електричних підприємств. Італія також свої водоспади обернула на сю ціль, і поставила витворчі стації в Палермо і Візоля, котрі освітлюють Мілян і достарчають порушаючої сили для шовкових та бавовняних млинів у Льомбардії.

Усе, що тут було сказано, є більшими або меньшими комерційними виглядами електричності тут обговорюваними. Але ще є меньші пристосованя глибокого наукового інтересу, котрі опісля можуть прийти до промислової важности. Наука розважає мале на рівні з великим. Щоб розуміти добре, мусимо також парозуміти і мале.

(Кінець)

М. Мігайчук.

Жертва Мійського Блеску.

(Продовжене).

Возьміть свою місіс Стаков, чи їй любо носити свиням їсти до стійбл.? Заглядати до телят, доїти корови в гноях, енд со ан.? Вониж молоденькі, їм би лише жити десь в покоях меже товариством пристойним, а не тут на фармах пропадати з своєю красою. А друге, ви ж на те їх муж, щоби дати їм красне, файне жите. А ви що даєте? От, тяжку роботу на фармі енд датс ал.

Василь. Та оно трохи є в сім правди, Джов, але до часу треба працювати, бо хтож жие без праці? А колись, як вже доробимо ся, то і ми зажиємо краще.

Настя. Але коли воно буде, Василю?

Джов. Датс гват ай сий—коли? А я вам скажу, що ніколи, невер на фармі нічого задармо не прийде.

Василь. Та задармо ні, але за працю. Я задармо не хочу.

Джов. Та оно так, але коли Вас який такий дурень визискує, тоді, коли Ви робите тяжко, а другий в бизнесі, то яке вам з того задоволене? Ви робите, а він панує, визискуючи вас.

Василь. Та і се правда, але я в сей час не вижу такого бизнесу, щоби я на нім ліпше заробив, як на фармі.

Джов. Я як раз котів з вами про се поговорити. Ви місіс Стаков, вийдіть, а ми оба дещо поговоримо, ю нов. (Настя виходить.) Слухайте містер Стаков, я продаю льоти в Транскона, Атабаска, Кенора і всюди. Я заробляю денно по сто долярів, як роблю. Я хочу... (Проциха входить)

Проциха. Ходи, Джов, гуляти, бо Петро з Марійкою, не гуляє не, кажу тобі, що раз гуляють.

Джов. Нате вам місіс троки гам (дає).

Проциха. Но то я йду сама, але уважай абис мене завіз до дому, Джов. Гіб мі райд, Джов.

Джов. Шур, шур місіс... (Проциха виходить з гумою в роті.)

Джов (до Василя). Я хочу, щоби ви дали своїй жені ліпше отримане. Словом дали їй прожити меже людьми. Я маю на вас містер Стаков місце. Ви будете заробляти по пять сот на місяць.

Василь. А що се я мавби робити?

Джов. Ви пристаňte зі мною в бизнес. Вашу фарму продайте, а за гроші купіть собі льоти на Транскона. Де собі схочете, чи в Атабаска, чи де, і тоді ставайте до роботи зі мною в офісі. Будем перепродувати льоти, гавзи, фарми і все, що трафить ся. Ріл-естийт! Робимо гроші мінутами і секундами. Но, згода?

Василь (думає). Ні, Джов! Ні!

Джов. Але памятайте за свою жену.

Василь. Ви, містер Смідт, лишіть мою жену. не докоряйте мені женов... Ходім гуляти.

Джов. Ви добре подумайте про се, а побачете, що се добре.

Василь. Я не хочу і думати і не пристану йти з тобою в бизнес.

Джов. То се ваше послідне слово? Подумайте лише: \$500 на місяць!

Василь. Я не годжу ся і кінець!

Пилип (входить). Чи ти Василю не написав би мені листа?

Василь. А ви що, не умієте писати?

Пилип. Та то по-енгліцьки.

Василь. А де папір?

Пилип. Ходи сюда, тут є стіл і папір, тай ніхто перебивати не буде. (Виходять на право)

Джов. Фуліш мен тінгс гі из смарт. Айлл гет ю ет! (Виходить на ліво. Чути з поза куліс гульки.)

Марійка (входить пе воду і співає).

Як не вижу Петруся,

Так від вітру валю ся і т. д.

Петро (входить, стає і слухає).

Марійка (побачивши Петра). Й ти тут?

Петро. Я прийшов з тобою поговорити і не знаю як зачати; (пе воду, Марійка дивить ся на него) трохи душно.

Марійка. Як кому.

Петро. А тобі ні?

Марійка. Ні. А тобі?

Петро. Тай мені вже ні. А тобі?

Марійка. Мені вже душно. А тобі?

Петро. Тай мені вже душно. Треба пити води. Ти не хочеш?

Марійка. Хочу.

Петро. Чого?

Марійка. Води. (Петро подає.) А ти не хочеш?

Петро. Хочу.

Марійка. Чого?

Петро. Води. (Петро відбирає шклянку і випиває решту води з шклянки).

Марійка (спирає питя). Не пий по міні!

Петро. Чому?

Марійка. Бо, як би я пила за тобою воду, то ти би мене любив дуже.

Петро. Я і так тебе люблю.

Марійка. Дуже?

Петро. Дуже, дуже тебе люблю!.. А ти мене?

Марійка. Я не знаю.

Петро. Ти певно за Джовом дивишся?

Марійка. Або що? Він має автомобіль, заробляє великі гроші, він в офіс робить. Й мене мама хочуть за него віддати, щоби я так не бідила, як вони на фермі.

Петро. Тай я тобі автомобіль куплю.

Марійка. Купиш і будемо обое їхати?

Петро. Ходи я тобі покажу, як будем їхати. Ось так. (Ставить двоє крісел і обое сідають. Петро обіймає Марійку).

Петро. Ну, кого більше любиш, мене чи Джова?

Марійка. Тебе. (Петро і Марійка обое червоніють, встидають ся і сидять мовчки через час дуже встидливо.)

Петро. Щось наш автомобіль не їде дуже скоро.

Марійка. Ні.

Петро. Треба газоліни вляти

Марійка. То ляй. (Петро цілує Марійку. Входить Проциха і придивляється ся.)

Петро. Ще трохи оливи (цілує).

Проциха. Е ге-ге, а тут не як будь.

Петро. Ов, вставай, бо гума пукла.

Проциха. Не треба аби гума пукла, ти сам пукнеш, як Джов тобі дасть понча. Йду я сказати Джовови. (Виходить).

Марійка. Ходім і ми скажемо Джовови.

Петро. Я щеби хотів їхати на нашім автомобілі. (Виходять).

Пилип (входить, кличе Пилипову). Ходи стара та завордилюєш з Гітона, що тобі треба. Бо тепер є Василь, то він тобі всего заворделює, що лиш треба. (Пилипова входить, і обое виходять на право).

Пилипова. А до Мици-Гаріц написав?

Пилип. Написав до Мици-Гаріц і до Маніпегу до Римзого, а тепер ще треба до Гітона завордилювати. (Джов і Настя входять з ліва).

Джов. Я все розказав Василеві, так як се вам. Прошу сідати.

Настя. А він не хоче?

Джов. Ні. Але се нічого. Ваш муж є працюватий хлоп, завірний, заморальний, задобрий. Як то кажить ся добрий та дурному пар. Він не годен видіти того свого щастя, котре йому належить ся. Йому треба розумної жени, щоби його нараджувала, от, так як ви, розумна, образована собі женщина.

Настя. Пршу не перехвалювати.

Джов. Та де там, я і недохвалюю вас. Бо деж тут є женщина, щоби тільки перечитала, як ви, так гарно хату отримувала, а такий примір другим давала, як ви? Нема, тай годі. Тут всі прості жінки слухають своїх чоловіків. У наших людей, то інакше. В нас і жінки на рівні з мущинами. Жінка дораджує, а чоловік виповняє те, що вона каже. Бо женщина краше сотворіне, і мущини повинні шанувати свої жінки, а не посилати доіти корови.

Настя. Та я знаю, що оно так, але Василь такий мені любий, що я неможу йому ставати на дорозі і перечити.

Джов. Та оно так, місис Стаков, але лише подумайте, як ваша краса на фермі марно йде. А в місті, жите для вас і для вашого мужа! Ви подумайте та старайте ся намовити свого чоловіка на добру дорогу.

Настя. Дякую, я буду старати ся. (показує йому виходити; Джов виходить на ліво).

Василь (входить з права). А що, Насте, забавила ся гарно?

Настя. Та де на фермі годен забавити ся? От, так трохи, але не гак, якби в місті.

Василь. Та оно так, але що робити? Треба і так приймати якийсь час, а опісля інакше буде.

Настя. Я не думаю.

Василь. Колись доробимо ся і будемо гарнійше жити, чому ні. Мені знаєш казав Джов, щоби йти з ним до спілки в ріл-естийт.

Настя. А ти що?

Василь. Я пішов би в бизнес з чоловіком чесним, але не з Джовом. Він в мене не випробований, я його не знаю. Отже, йому відмовив.

Настя. То ще з тебе! Та ж Джов не наш хлоп, що не розуміє діла. А, подруге, що будем на фермі сидіти та тяжко робити день від дня? Так нам все жите піде в тяжкій роботі. Так будем робити до гробової дошки.

Василь. Ні, Насте, ти не жури ся. Вже якось то буде, але я не пристану з Джовом.

Настя. То ти не хочеш послухати мене, щоби ми пішли до міста, коли є нагода така як се?

Василь. Ні. Кажу раз, що ні, то ні.

Настя. То я в тебе нічого не значу?

Василь. Ти в мене моя люба жінка, ти в мене найблисша особа, моя товаришка.

Настя. Коли я в тебе лише товаришка, то я тобі не жінка. Я могла тобі бути товаришкою, як і слуб не брала.

Василь. Ти в мене жінка. Що моє, те твоє, а що твоє те моє. Ти є одна половина родини, а я друга. А разом ми є одно.

Настя. Коли так, то я маю право радити так, як і ти, і моє слово таке задобре, як і твоє.

Василь. Ну, то що?

Настя. Продаваймо і йдім до міста.

Василь. Но, ні.

Настя. Коли так, то ти мене не любиш, і не дбаєш за мною. Ти є Українець, не дбаєш за жінкою, ти не джентельмен!

Василь. Чекай, Українець дбає ще більше за своєю женою як хто інший з другої народности, бо не розводиться так скоро з нею, як другі се роблять. Українець дбає за домом, за дітьми, є більше домашній, як хто инший. Отже, якщо казати, що Українець не дбає за жінкою? Коли се не правда. Хто має розум, нехай подумає, а побачить, що не той дбає за жінкою, хто її слухає, а той, що пильнує дому, дітей і її.

Настя. Я стою при своїм, коли ти стоїш при своїм.

Василь. А, викинь те все собі з голови, от ходім та погуляєм.

Настя. Я не хочу гуляти.

Проциха (з дверей). Я хочу.

Василь. То погуляймо, місис.

Проциха. Орайт (Василь виходить з Процихою).

Настя. Нема що робити, як він не хоче, треба піддати ся. Він чоловік, а я жінка. Я йому присягала послушеньство.

Джов (входить). А що згодили ся?

Настя. Ні, Василь не хоче.

Джов. А ви?

Настя. Я дуже радаб до міста піти жити.

Джов. То ви вірьте, що вам обоім в місті булоби краще!?

Настя. Вірю, і то дуже вірю.

Джов. Ну, а чому ж ви не йдете?

Настя. Бо Василь не годить ся.

Джов. То він не джентельмен, коли дами не слухає.

Настя. Він інакше думає.

Джов. Ви встойте на своїм, бо ваш муж озме над вами силу і вже більше вас нічого ра-

дити ся не буде. Буде вас мати за наймичку.

Настя. А що ж я йому годна зробити, як він не хоче.

Джов. Ви настраште його розводом, а Українець розводу боїть ся гірше всего. Українець боїть ся розводу так як пекла, і пристане на ваше.

Настя. Добре! (до дверей). Василю Стахів!

Василь (на дверях). Тобі що?

Настя. Клич сюда всіх.

Василь. На що?

Настя. Люди, я беру розвід з своїм чоловіком; бо він мене має за ніщо, а з другими танцює.

Проциха. Ов, гума трісла. (Петро входить з другими).

Василь. Що се, жарти, чи що?

Настя. Ні не жарти. А пора, коли всі жєнщини повинні стати за своїм правом. Я хочу розводу, коли чоловік мене не слухає.

Василь. Чекай, Насте. Я жартував, що не послухаю, я готов.

Настя. Готов, згода? Скажи своє слово чєсти.

Василь. Слово чєсти. Нехай всі знають що Українець годен дбати за своєю подругою; коли треба, — то й послухає. Хто купить мою фарму?

Петро. Чекай, Василю! що робиш? Не топси ся без води!

Василь. Дорогий Петре, друже, мушу продавати, бо цєго вимагає моя Настя. Я не годив ся на її раду, але тепер, коли вона хоче себе і мене пустити на сміх, на распуст, на розвід; коли вона паде стрімгов у пропасть, я, її муж, спасаю її чєсть і свою. Хай ніхто не посміє сказати, що я не джентельмен!

Джов і Проциха. Славно!

Петро. Василю, товаришу, сусідо! що робиш?

Василь. Хто дасть більше за мою фарму, так як от там стоїть зі всім?

Марійка. То ви вже заберете ся до міста?

Василь. В понеділок в мене ліцїтація. Запрошую всіх на другу годину.

Пилипова. А нам хто буде тепер писати до Мици-Гарицу?

Пилип. А хто буде вордилювати до Гїтона?

(Кінець другої дії.)

Заслона спадає.

(Далі буде).

Др. Іван Куровець.

РАДИ ПРО ЗДОРОВЛЄ.

ПЕРЕДМОВА.

В сій розвідці, хочу по змозі, дати моїм землякам популярно-наукове поученє про жите і здоровле людини.

Людина, що знає устрій людського тіла і його головні основні житеві чинності, та доконечні умовини життя і те, що на розвій життя і здоровля користно пособляє, а що шкодить, може, — як має до того дані умовини, — зберечи на довго своє жите та здоровле, бо може усунути те, що йому шкодити може.

Кожна свідома розумна людина повинна знати основні умовини життя та здоровля, бо здоровле се великий маєток поодинокі людини, родині і народу.

Здорові, тугі народи тілом і душею доконують великих діл.

В сій розвідці даю я в першій її частині короткий нарис про саме жите, житеві чинності людини, — в другій частині про умовини, серед яких людина жие, про те, що коло неї дієть ся і способи зберечи ся від шкід для життя та здоровля.

Мета моєї розвідки, не лічити хвороби, а усвідомити наших людей про вартість здоровля і способи зберечи здоровле на довгий час.

В остатних десятках літ знанє природних наук, а тим самим і лікарської науки, дуже взмогло і поширило ся. — Завдяки мікроскопічним дослідам, відкрив ся для нашого знаня цілий величезний, для голого ока невидимий, світ дрібоньких животин, котрі скрізь навколо людини живють, множать ся і мають величезний вплив на жите та здоровле.

Про се все розкажу в другій частині моєї розвідки.

До написаня сеї моєї розвідки спонукало мене се, що наш народ жие на великій простороні доброї землі, в добрім користнім кліматі, а мимо сего мало тугий, хорує і виявляє за мало житевої сили.

Особливо тепер, велика та довга війна нанесла нашому народови великі шкоди в здоровлю. Умовини життя погіршили ся, стали тяжкими — пошестні хвороби страшно поширилї ся, десяткують народ — тому уважаю за доконечне і на часі пустити мою розвідку під сільські стріхи, до нашої сільської інтелігенції, щоби вона знайшовши в ній добру раду і поученє,

поширила їх між народ.

В сім напрямку, що пишу, появила ся була єдина доси розвідка перед 40 літами др. Сергія Подолинського, лікаря з закордонної України, видана в Женеві, в Швейцарії, в році 1878 під заголовком "Про жите і здоровле людей на Україні"; книжка ся, доси самітна, надзвичайно гарно та приступно написана, але для ширшого загалу мало відома. Я читав сю книжку як студент висшої гімназії, і вона зробила тоді на мене велике вражіне і запалила в мені любов до природних наук. — Тепер, по 40 літах, перечитав я сю розвідку знов з живим зацікавленєм і знайшов в ній велику популярно-наукову вартість; тому з великою пошаною згадую чоловіка, котрому не довело ся працювати в ріднім краю, а згинути в далекім чужім краю, Франції.

В розвідці, котру пускаю в світ, намагав ся я по-змозі уживати народних наукових висловів наших українських природознавців.

Др. Куровець.

ЧАСТИНА ПЕРША.

1. Що таке жите.

Коли відвічні мли густі пропали,
І соняшна зявила ся блакить.
Понурі хмари сонцем рожевіти стали
І море тихло й гук лягав спочить,
І в намулах оґрітих щось нове,
Щось мляве, м'яке, вохке, слизьке,
Ворушитись заклъовуватись стало,
І все росло і більшало й зростало —
Ще не було його.

(Іван Франко).

На цілій поверхни землі, в морських глибинах, в повітрі і в верхних верствах землі находять ся живі істоти.

Живі істоти, щоби могли собі істнувати та розвивати ся, потребують певних умов життя, н. пр. все мусить згинути, коли температура зависока або занизька — до життя треба певної скількості вохкості. Ціхи живих істот, є певна стать, рух, розрід, себто спроможність повставаня нових істот з істот подібної будови, можливість діланя власною снагою на зміни в оточеню, хемічний склад, хемічні переміни матерії. Живі істоти, дуже простої будови свого тіла, чере ряд поколінь можуть переобразити ся з дуже простих на висші, більше складної

будови істоти.

Найважливішою ціхою і прикметою живих істот буде хемічна переміна, яка відбувається в їхнім тілі. Первні, з котрих їхнє тіло зложено, є прості, і знаходяться всюди в цілій природі. Нема таких первнів, щоб були тільки в живих істотах. Тільки чин сполуки первнів і хемічних перемін є відмінним від мертвої природи. У живих істот через присвоєне (асиміляцію) витворюються білкові тіла, котрих в мертвої природі нема. Білкові тіла у живих істот творять далі дуже складні скомпліковані сполуки через присвоєне; живі істоти з білкових матерії творять своє власне живе тіло. Ті складні сполуки у живих істот розпадаються на прості, а через сю розпадову переміну вивольєє ся багато енергії, котра проявляє ся як рух, тепло. Головною ціхою живих істот буде їхній хемічний процес, себто, особливий чин переміни матерії, якої нема в мертвої природі.

Жива одиниця, є істотою збудованою з живої матерії, що живе самостійно, має свої питомі ціхи і свійства відмінності від подібних одиниць, себто змінчивість. У людини змінчивість цих є дуже велика н. пр. люди тієї самої раси, народу, ба і родини, будуть одні до одного неподібні — кожний має свою власну питомість в статі (вигляді), руху, тощо. Живі істоти після переміни матерії в їхнім тілі розрізняємо на рослини та животини.

У звірят та людини тіло складає ся з дрібоньких складових частин з комірок. Деякі комірки виконують рух, деякі повняють иньші житеві чинності. Комірки скуплені в тканину є підставою знаряду (органу). В наслідок праці комірок витворила ся з часом скомплікована організація комірок. У животин, себто істот звіринного світа є такі, що їхнє тіло складає ся з більше знарядів а є такі, що не мають виразних знарядів. Комірка, підставова цеголка будови тіла животин та рослин, є дрібненькою крихіткою білка первнища (плязми) з ядром і ядерцем. Первище (плязма) і ядро будуть плинні або на пів плинні. Комірка животин окрита троха пропускарною плівкою. Статя (вигляд) комірки є ріжна, залежна після того, яку сповняє чинність.

(Мамо природо! Хитра ти з біса! Вказуєш серцю безмірні простори, а жите замикаєш у клітку тісеньку в мікроскопійну комірку.

Іван Франко.)

Хемічні складні є ріжні, а їхні сполуки дуже складні. В усіх комірках є вуголь, кисень, водень, азот, сірка, фосфор, натрій, калі, вапно, магнезій, хльор, залізо. Хемічні сполуки у жи-

вотин будуть органічні і неорганічні. Неорганічні є вода і сіль; органічні сполуки, зложені з азотом, часом з сіркою, та фосфором, білковиною. Між органічними і неорганічними складниками комірок є сталій звязок. В тілі животин, себто звірят, є пів до три четвертої частини води; сей складник дуже важний, бо вода в первищу (плязмі) комірки кружляє, розносить відживні матерії, а збирає розпадові частини. Є вона доконче потрібна до хемічного живого процесу в комірках. Неорганічні сполуки солей суть натрій, калі, вапно і магнезія; у звірят і чоловіка переважають соли натрій, у рослини калі. Рослини беруть соли з землі. Всі животини потребують соли через ціле жите в певній кількості і без соли не можуть жити. Органічні складні комірки складаються з вугля, водня, кисня; се вуглеводні, як також крохмаль, цукор і товщі; деякі складні мають ще азот, сірку і фосфор; се складники всієї білковини.

Всі органічні сполуки згорюють легко в тілі в усіх дрібних комірках, через окисанє і дають через се тепло і рух.

Білкові тіла в комірках є підставою житя, цукор і товщі будуть запасовим матеріялом. Устрій животин вічно змінє ся, немає ніколи відпочинку. Снага виладовує ся з устрою або дістає ся до него, як пожива. Ціле жите, се безнастанна переміна матерії та снаги, себто побираєть ся матерію як поживу (харч) — сей харч переробляє ся на власне тіло живих істот.

Тіло розпадає ся і продукує снагу, себто видає з себе тепло і рух. Серед живих істот є два головні типи, а то звірята і ростини. Ріжниця між ними лежить в переміні матерії.

Рослини побирають прості поживи з землі і, за помочою світла і тепла сонця та хльорофілю (зелень) в комірках з неорганічних первнів, солей і азоту, творять власне тіло через сполуки, причім в дорозі переміни матерії видають з себе кисень.

Відмінно дієть ся у висших животин: звірят та людини. Сі, щоби удержали ся при житю, мусять мати в поживі досить білкових тіл, — з самих сполук вугля, азоту вони не можуть утворити власного тіла; тому вони побирають азот в завилых сполуках, розкладають на прості, з котрих творять своє тіло — білки, побрані в харчах, розпускають ся на простіщі пептони, а доперва через сполуку творять потрібні білки, для будови тіла. У звірят переміна матерії йде через розпад, окисанє.

(Далі буде).

ПОЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД.

Канада. В Канді зявилося дві політичні сили, які виступають тепер організовано в усіх маючих місце виборах, щоб своїми послами заступити старі партії ліберальну та консервативну і об'єднану, з тих двох, юнійну в доміняльним парламенти. Сими двома новими політичними силами є: "Товариство Об'єднаних Фармерів" та робітничо-соціалістичні організації. Старий юнійний доміняльний уряд Бордена зненавиджений більшою горожан Канади, котрі тільки вичікують нагоди перших доміняльних виборів, щоб його усунути. Передбачаючи завал "юністів" багато послів і навіть міністрів, що стояли попри Бордені уже поризигнували і перейшли у інші політичні табори. Під час кількох доповнюючих виборів до Оттави фармерські кандидати побити на прах "юністів". Настрій фармерства і робітництва виявився яскраво в торішніх провінціо-нальних виборах в Онтаріо, де капіталістична сила була усунена від уряду рільниками та мійським робітником. На Заході Канади фармерство теж намагається в тім напрямку, щоб перебрати уряд домінії та провінцій в руки працюючого люду. Другим доказом того настрою будуть Манітобські провінціо-нальні вибори, що відбулись ось 29-го Черв. Норісів уряд вийшов майже розбитий, бо лібералів вийшло тільки 23. Консерватів — 6. Натомість фармерів 8, а робітничих 13. Також незалежних вийшло 5, з поміж котрих є і один Українець, з округу Емерсон, — Д. М. Якиміщак. Коли б фармерські з'єдналися з робітничими та незалежними послами, так влада у Манітобі перейде в руки рільників і робітників. Се все свідчить, що в Канаді наряд хоче відмін і улпшень, особливо під час такої неможливої дорожнечі найпотребніших річей до життя.

Злучені Держави. Горожани Злучених Держав захоплені тепер президенціалними виборами, або радше, установленем партійних кандидатів на президента. Соціалістична партія іменувала на свого кандидата Евгена Дебса, старого соціалістичного ветерана, що тепер сидить у в'язниці за його противоенні виступи.

Україна. Що діється на Україні, годі навіть приблизно уявити, бо уже від кількох днів нема відомости. Одно можна зрозуміти, що усі українські поступові і соціалістичні партії виступили гостро проти лядської окупації України. А що Ляхам на Україні не поводить ся видно хоч з тієї маленької телеграми, що зя-

вилась перед кількома днями в капіталістичній пресі, буцім Ляхи, боючись большевицької навали на Польщу, готують ся забиратись з Східної Галичині. Отже, можливо, що похід Пілсудського на Київ скінчиться повним занепадом Польщі.

Польща. Під впливом воєнного непово-дження в боротьбі з Москалями, імперіалістичний уряд Скульського був примушений зрезигнувати, і Пілсудський покликав Грабського, члена робітничої партії, зібрати новий кабінет. А на Польщу насуваєть ся не тільки біда з Північного Сходу. Чехи поставили на границях Галичини половину усього свого війська, готового в кожній хвилині пімститись на Ляхах за стримане ними довозу нафти з Галичині та за клопоти з Тешіном.

Англія та Москва. Англійський уряд дозволив Леонидови Красінові, московському міністрови промисловости та гандлю, прибути до Лондону в справі порозуміння що до гандлю між Московщиною а антантними державами. Найголовнішим пунктом пертракції було жадане Англії, щоб московський уряд заплатив усі довги, що поробив колишній російський імперіалістичний уряд. Коли б Москва на те згодилась, справа регулярних гандльових зносин з Московщиною розпочалась би в тій же хвилині. Тепер Красін відїхав до Москви порадитись з урядом Леніна. Можна сподіватись, що здійснене блокаде з Москвічини буде зроблене невдовзі, бо у Москві є 300.000.000 злота, на котре жадібним оком позирають капіталісти усіх країн і підштурхують свої уряди годитись із Москвою.

30 воєн. Хоч парижська мирова конвенція і зорганізувала ту "Лігу Націй", за-про втримання спокою у світі, та та ліга позісталась на папері, а замість миру, маємо на східній півкулі аж тридцять воєн! З них найбільші будуть польсько-московська та грецько-турецька. Греція почала похід відібрання від Туреччини свої колишні колонії у Малій Азії з намов антант, щоб недати турецьким націоналістам розпалити повстання в усім магометанським світі. Окрім того Альбанці женуть Італіянців з своєї землі; Гішпани воюють Мурів у Мароко, тощо. Велика світова війна розбурхала світ, і він ще довго не заспокоїть ся.

(Далі буде).

"НОВА ДОБА"

Часопись для українського працюючого народу. Виходить що тижня, у Відню. Кожний український робітник і фермер повинен собі її приномерувати.

Передплата на рік тільки 1 доляр.

Посилати передплату на адресу:

"NOVA DOBA"

WIEN, VII., BURGGASSE 2 (Hotel Hoeller).

НОВА КНИЖКА!

Андрій Чайковський.

"ВІДВДЯЧИВСЯ"

Оповіданє з козацької давнини. Для Української молоді.

ЦІНА 1 доляр

ЧОМУ ТРЕБА ЗНАТИ ГЕОГРАФІЮ?

Коли Ви не запізнані з "ГЕОГРАФІЄЮ", себто з наукою про опис поверхні землі, про суходоли, острови та моря, про всілякі підсоня в сьвіті, про розміщенє на землі рослин, звірят та людей, про державні межі, про міста та адміністративний поділ держав зокрема, про кількість людства в кожній державі, про стан гандлю, промисловости та хліборобства на сьвіті, отже коли Ви не запізнані з "ГЕОГРАФІЄЮ" так для Вас цілий сьвіт буде як у мішку. Ви навіть не годні будете пожиточно скористати з читаня часописів; а до історії та політики нема тоді чого й братись, коли не знає "ГЕОГРАФІЮ". Тому ми радимо Вам зараз замовити собі

"ГЕОГРАФІЮ"

в українській мові, що коштує в твердій оправі лише 80 ц.

Замовленя посилати на адресу:

Ukrainska Knyharnia

516 Queen St. W. Toronto, Ont.

Николай Семотюк Федора з села Карлова повіт Снятин Галичина, ПОШУКУЄ свого сина Михайла Семотюка, котрий ще в році 1913-ім перебував у Едмонтоні, а пізніше виїхав до Америки (Злучених Держав). Тому що батько старий, просить сина, щоб приїхав до дому.

Хтоб знав що про сина і подав адресу його, зробіть велику прислугу. Зголошувати на адресу:

Nykola Semotiuk

w Karlowi

P. O. Zalucze (Sniatyn) Galicia.

УЧИТЕЛЬКА для науки англійської мови. Уділяю лекції англійської мови головно для не-англійців (Українців Росіян або Поляків).

Маю кваліфікацію укінченої учительки в Канаді і довго-літну практику в учительстві.

Можу давати лекції для більше осіб (з організованої школи) або поодинокю. Платня за лекції після умови.

Зголошуватись писемно або устно на адресу:

Mrs King

327 Marquerette St.

Toronto, Ont.

P. S. По близші інформації можна звертатись до Української Книгарні на 516 Квін

АКУШЕРКА І МАСАЖИСТКА.

Ц. Е. Шляхтер акушерка, що окінчила центральну школу в Росії з добрим усьпіхом в році 1912. Дає всякі поради всім женщинам і приймає пацієнтів в год. від 3 — 5-ої попол.

Адреса:

C. E. Schlachter

452 Queen St. W.

Phon. College 6569.

ТРЕБА РОБІТНИКІВ.

Робота в фабриці. Платня від 42½ до 47½ цент. на годину. Мешканє 50 ц. на тиждень. Добра їда. Візьміть потяг до Niagara Falls а звідтам трамваєм до Chippawa, Ont.

Компанія дає 4 години бонусу на тиждень.

North Company

Chippawa, Ont.

ПОТРІБНО РОБІТНИКІВ!

Велика фабрична компанія може дати сталу роботу багатьом робітникам з платнею від 45 до 56 ц. на годину.

Зголошуйтесь до:

American Cynamid Co. Niagara Falls, Ont.

ГРАМОФОНИ і РЕКОРДИ

Ціна такого грамофона \$37.50 тепер.

Українці! Постарайтесь мати в себе вдома музику, концерт або який будь-спів за допомогою грамофона. Грамофон передасть Вам найвірнійше всякі звуки музики, концерту і всякі співи та промови, яких лише в театрах можете почути. Грамофон зачарує Вас рідною піснею та музикою, яку радо будете слухати, забуваючи хоч на часок всяке горе та тугу за родиною. Грамофон з рекордами, робить велике вдоволене в родині, в товаристві, в гурті або і одній людині на самоті.

Сей грамофон вибудований з твердого дерева, гарно викінчений і видає зовсім природний голос, співу, музики або яких небудь звуків. За одним накрученем спружини, грає кілька рекордів.

У нас можете дістати українські, російські і польські рекорди по \$1.00 штука і з міжкотрих подаємо тут лише де-які, як слідує:

Е 3304 Дайже Боже добрий час.
Не сам же я оженив ся.

Е 3254 Бандура.
Ой летіла орлиця.

Е 3354 Сотський.
Ой Джегуне.

Е 3305 Дивлюсь-я на небо.
Стоїть явір над водою.

Е 3418 Зелененький барвіночку.
Спать мені не хочеть ся.

Е 1892 Ой, бре море.
Соловейко.

Е 2278 Ой піду я лугом.
Ой під вишенькою.

Е 316 Стоїть гора.
Ой ти дівчина.

Е 2832 Упав чумак.
Де ти бродиш.

Е 1210 Ой за гаєм, гаєм.
Дівча в сінях стояла.

Е 1212 Гоп мої Гричаники.
Сонце низенько.

Е 1213 Гандзю книш.
Гончий кавалер.

Е 1313 Дід Рудий.
Ой здорова чорноброва.

Е 6031 Верховинець.
Віють вітри.

Е 1143 Ой, схо-схотай ся ворон.
Ой, під вишнею.

Е 1314 Ой, Дніпре, мій Дніпре.

Ой, щож душі загул "Ранная".

Е 1500 Тепер я — турок не козак.
Віє вітер буйний.

Е 434 Змарнів я.
Козаченько, куда йдеш.

Е 954 Родимий краю.
Рідна мова.

Е 951 Реве та стогне.
Ой, у поли керниченька.

Е 953 Віддала мене.
Люблю дивитись.

Е 2399 Пішов в тіятер.
Грицько мудрий.

Е 6038 Стоїть явір над водою.
Ой, ти дубе кучерявий.

Е 2275 Час до дому час.
Молодий козаче чого зажурив ся.

Е 2276 Засвистали козаченьки.
Ой гиля, гиля.

Е 2277 Де згода в сімействі.
Ой копав я керниченьку.

Е 2315 Вечерниці.
Гей чого хлопці.

Е 955 В гаю зеленім.
Крилець.

Е 6037 Ой, у поли жито.
Ой, йшов я вулицею раз, раз.

Е 3885 Від села до села.
Ой на горі терень.

Замовленя просимо слати на понижку адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA

516 Queen St. W.

TORONTO, ONT. CAN.